Brian Sfableford
Dějiny smrti z pera Mortimera Graye
(ikarie 1997/08)

1.

Byl jsem totálně průměrným dítkem devětadvacátého století, které už coby víceméně nevyvinutou blastulu obdařili za pomoci komplexního genetického inženýrství amortalitou a nakonec vypláchli z umělé dělohy - v naburnské líhni, v yorkském kraji Defederovaných států evropských. Vychován jsem byl v agregátní rodině, jež sestávala z šesti mužů a šesti žen. Byl jsem přirozeně jedináček, a tak jsem byl zahrnut náležitě nadměrnou dávkou lásky, péče a obdivu. Díky výborným medimplantátům ze mě vyrostl rozumný a laskavý člověk s dobrým sebeovládáním a neobyčejně seriózní povahou.

Je zřejmé, že každý takhle neskončí, ale nikdy jsem zcela nepochopil, jak se tomu jiní lidé dokážou vyhnout. Jestli není jedinečnost osobnosti - a klinicky diagnostikovaná úchylnost - geneticky naprogramována nebo zakotvena v rané výchově, jak může proboha tak nespoutaně a najednou vyjít na povrch? Ale tohle je můj příběh, ne příběh tohoto světa, a já bych neměl odbočovat od tématu.

Tak jako každý, i já jsem musel po uplynutí patřičné doby opustit svou rodinu a zařadit se mezi své vrstevníky na univerzitě. Rozhodl jsem se pro univerzitu v australském Adelaide, protože se mi zamlouval zvuk toho jména.

Ačkoli jsou mé vzpomínky na toto období pochopitelně mlhavé, historie mi učarovala dlouho předtím, než jedna klíčová událost určila směr mého života. V porovnání s ukázněnou koherencí matematiky či přírodních věd vynikal dějepis svým záběrem, úžasnou šíří informací a rozkošným zmatkem a neutříděností. Odjakživa jsem velice pořádný člověk, pravý puntičkář, a tak jsem potřeboval povolání jako profesionální studium historie, abych se trochu uvolnil. Kontury mého osudu se ale zpřesnily až roku 2901, když jsem se v září vydal na onu nešťastnou expedici na palubě lodi Genesis.

Slova "osud" jsem užil naprosto záměrně; rozhodně nejde o nějakou rétorickou kudrlinku. Když se Genesis vzepřela zákonům pravděpodobnosti a převrátila se vzhůru nohama jako želva, nebyl to jen pouhý incident - celá událost se na mém intelektu podepsala naprosto nesmazatelně. Před odjezdem se přede mnou otevíralo tisíc budoucností, ale po nehodě mě začala hnát posedlost, které jsem nedokázal vzdorovat. O mém osudu se rozhodlo toho dne, kdy šla Genesis ke dnu; můj osud byl touto tragédií zpečetěn.

Vydali jsme se z Brisbane, abychom procestovali Stvořené ostrovy Mikronésie, které tehdy považovali spíš za uměleckou kuriozitu než za výboj v oblasti utváření umělých kontinentů. Očekával jsem, že to pro mě bude osvěžující zážitek, ale téměř okamžitě po vyplutí z přístavu mě sklátila mořská nemoc.

Mořská nemoc je původu psychosomatického, a tak si s ní (jako s jednou z mála nemocí) nanotechnologické implantáty nedokáží poradit. Musel jsem čekat, až se můj mozek přizpůsobí - do té doby jsem se musel užírat nudou v kajutě. Strašně jsem se styděl, protože jsem tomuto podivnému atavistickému onemocnění z padesáti cestujících podlehl pouze já. Zatímco ostatní tančili na palubě pod nádherným třpytem tropických hvězd, já se převaloval na lůžku a třeštil v polovičním deliriu, nevyspalý a celý zelený. Považoval jsem se za nejnešťastnějšího člověka na světě.

Když mě náraz vyhodil z postele, měl jsem dojem, že jsem spadl, jak jsem sebou házel a převracel se, a že to je jen další příkoří, které mi způsobila mořská nemoc. Ale do své původní pozice jsem se nějak dostat nemohl, celé minuty jsem šátral mezi troskami a pořád si myslel, že jsem jenom nějaký popletený. Nakonec jsem se vyhrabal do chodby a octl se v mělké vodě, přičemž fosforeskující stropní pruh jsem měl pod sebou a ne nad sebou. Myslel jsem, že jsem se musel zbláznit.

Když na mě promluvila ta dívenka, nejdřív jsem ji považoval za přízrak, který jsem potkal ve zlém snu. Teprve když se mě dotkla a snažila postavit na nohy svýma drobnýma, křehkýma ručičkama, teprve když mě oslovila mým jménem (ačkoli ne zcela správně), jsem se dokázal zkoncentrovat.

"Musíte vstát, pane Mortimere," říkala mi. "Loď je vzhůru nohama."

Bylo jí jenom osm, ale mluvila klidně a rozumně.

"To není možné," odpověděl jsem. "Genesis je nepotopitelná. Aby se převrátila vzhůru nohama, to prostě není možné."

"Ale ona se doopravdy převrátila," trvala na svém a já si najednou uvědomil, že ne strop, ale podlaha svítí - a co to musí znamenat. "Dovnitř teče voda. Asi budeme muset vyplavat."

Stropní pruh zářil jasně jako vždycky, ale díky zčeřené vodě nad ním bylo světlo matné a neurčité. Tvářička dívky, osvětlená zespodu a zarámovaná temnými vlnitými vlasy, vypadala děsivě vážně.

"Neumím plavat," prohlásil jsem pevným tónem.

Podívala se na mě, jako bych byl pošuk nebo hlupák, ale byla to pravda. Neuměl jsem plavat. Nikdy se mi ta představa nezamlouvala a ani mi to nepřipadalo potřebné. Všechny moderní lodi - dokonce i ty vyhlídkové, které měly kvůli turistům roztomilou a bizarní konstrukci - byly nepotopitelné.

Vyškrábal jsem se na nohy a oběma rukama jsem se opřel o stěny, abych neztratil rovnováhu. Vody bylo po kolena. Nedokázal jsem určit, jestli jí přibývá nebo ne, a to mě uklidnilo - voda nemohla stoupat moc rychle. Převrácená loď se pohupovala sem a tam, slyšel jsem, jak se vlny zlobně tříští o její trup, ale netušil jsem, jak se ta zloba projeví na mém myšlení.

"Jmenuju se Emily," představila se mi. "Mám strach. Všichni moji rodiče byli na palubě. Každý byl na palubě, kromě mě a tebe. Myslíš, že jsou všichni mrtví?"

"Určitě ne." Udivovalo mě, že mluví tak střízlivě, dokonce i když přiznávala, že se bojí. Presto jsem si uvědomoval, že síla, která dokázala převrátit celou loď, vskutku mohla zahubit všechny lidi na palubě. Snažil jsem se vzpomenout si na pasažéry klábosící v odjezdové hale, pasažéry, kteří se s takovým nadšením navzájem představovali. Holčička tu byla s devítičlennou rodinou a já si nedokázal vzpomenout ani na jedno jméno. Napadlo mě, že by mohla zahynout celá její rodina, a že by se mohla stát naprostým unikátem, totiž sirot kem. To bylo skoro nepředstavitelné. Jaká katastrofa by mohla tohle dokázat?

Zeptal jsem se Emily, co se stalo. Nevěděla. Stejně jako já ležela na lůžku a spala spánkem spravedlivých.

"A my taky umřeme?" vyzvídala. "Já byla hodná. V životě jsem nelhala." Vzato doslova to nemohla být pravda, ale já přesně věděl, co tím myslela. Bylo jí osm a měla svaté právo dožít se přinejmenším osmi set let. Nezasloužila si umřít. To nebylo spravedlivé.

Věděl jsem, že se spravedlností to nemá nic společného, a ona to asi taky věděla, což mimo jiné dokazovalo, že se moji kolegové historici mýlili - dětská vychytralost ještě zcela nevymizela. V hloubi své duše jsem ale věděl, že ona pravdu má, a pokud majestátní zákony přírody vylučovaly její námitku jako irelevantní, sám vesmír se mýlil. Nebylo to spravedlivé. Ona byla hodná. Kdyby umřela, stala by se příšerná křivda.

Možná šlo v mém případě jenom o jakýsi psychologický mechanismus, který mi pomohl vytěsnit vlastní obavy o život, ale všechen strach, který jsem cítil, byl strach o ni. V tom okamžiku se zdálo její neštěstí - ne naše neštěstí, ale její neštěstí - jedinou věcí, na níž záleželo. Jako kdyby její důstojný strach a neokázalá odvaha v sobě obsahovaly esenci lidského bytí, nejčistší podstatu lidského pokroku.

Možná jen můj zbabělý mozek odmítal uvažovat o čemkoli jiném, ale stejně - zatímco jsem se snažil přijít s nějakým plánem, neustále jsem musel přemýšlet nad obludností toho, co říkala. Jakmile mě ta obludnost posedla, znásobila se tisíckrát a mně přišlo, že její osamělý, slabý hlásek zesílil a mluví za zástupy: za všechny děti, které zemřely a nikdy nedosáhly dospělosti, za všechny hodné děti, které umřely a ani nedostaly možnost zasloužit si umřít.

"Myslím, že víc vody se sem už nedostane," řekla s lehkým zachvěním v hlase. "Ale zase tu není moc vzduchu. Když tady zůstaneme dlouho, tak se udusíme."

"Tahle loď je ohromná," odtušil jsem. "Jestli jsme uvnitř vzduchové bubliny, musí být dost velká."

"Ale navěky nevydrží," připomněla mi. Bylo jí osm, ráda by se dožila osmi set a měla úplnou pravdu. Vzduch navěky nevydrží. Určitě několik hodin, možná dní - ale ne navěky.

"Pod lůžky jsou záchranné čluny," upozornila mě. Zjevně dávala pozor při přivítací řeči, kterou kapitán a první důstojník pronesli ve společenské místnosti večer po nalodění. Jako hodná holčička zapojila všechny rozdávané čipy do své spolehlivé příručky a vstřebala jejich obsah - na rozdíl od nás, kteří žili v blažené, byť lehkovážné nevědomosti nebo marně bojovali s mořskou nemocí.

"Do člunu se vejdeme oba dva," pokračovala, "ale nejdřív se musíme dostat z lodi a teprve pak ho můžeme nafouknout. Musíme jít nahoru - teda vlastně dolů - po schodišti do vody a pryč od lodi. Člun budeš muset nést ty, protože na mě je moc velký."

"Neumím plavat," připomněl jsem jí.

"To nevadí," domlouvala mi trpělivě. "Musíš jenom zadržet dech a pořádně se odrazit od lodi. Na hladinu vyplaveš tak jako tak. No a pak prostě zatáhneš za šňůru a člun se nafoukne. Ale budeš se ho muset držet, nesmíš ho pustit."

Díval jsem se na ni a divil se, kde bere ten klid, sebeovládání, tu výkonnost.

"Poslechni si, jak vlny narážejí na bok," zašeptal jsem. "Podívej se, jak se celá loď chvěje. Takovouhle loď mohl převrátit jenom hurikán. Nahoře nemáme šanci."

"Tak zlý to není." Rukama se neopírala o stěny, jen občas jednou rukou vyrovnávala rovnováhu při nejhorších výkyvech lodi.

Ale jestli nás neobrátil hurikán, co to bylo? Velryby vymřely před osmi sty lety.

"Hnedka teďka jít nemusíme," řekla Emily mírně, "ale nakonec budeme muset. Musíme odsud vypadnout. Člun má jasnou oranžovou barvu a je v něm nouzový radiomaják. Do čtyřiadvaceti hodin by nás měli najít, ale zásoby máme na jeden týden."

Byl jsem si naprosto jistý, že moderní technologie by nás udržela naživu celý měsíc, pokud by to bylo nutné. Až se nám srazí recyklovací gel, budeme muset pít trochu mořské vody, ale i to se dnes považuje za malichernou obtíž. Utopení, to je něco jiného, stejně jako udušení. Měla úplnou pravdu. Museli jsme se z převrácené lodi dostat - ne hned, ale dost brzo. Jsme koneckonců lidé. Očekává se od nás, že se o sebe

postaráme, že uděláme, co je správné. Jinak bychom zradili odkaz předků. Věděl jsem to a dobře tomu rozuměl.

Ale plavat, to jsem neuměl.

"To bude v pořádku, pane Mortimere," stiskla mi ruku, aby mě trochu uklidnila. "Dokážeme to. Uděláme to společně. Však ono to dobře dopadne."

Emily měla pravdu. Mohli jsme to dokázat a taky jsme to dokázali - ne hned, to přiznávám, ale nakonec jsme to dokázali. Byla to ta nejděsivější a nejhrůznější zkušenost mého mládí, ale udělat se to muselo a my jsme to dokázali.

Když jsem se nakonec vrhl do té černé vodní propasti, věděl jsem, že nejdřív musím plavat dolů a do strany a až pak nahoru. Poháněla mě myšlenka, že to Emily ode mě očekává a že mě potřebuje. Bez ní bych zcela jistě zahynul, prostě bych nenašel tu odvahu, kterou jsem potřeboval k přežití. Kvůli ní jsem se potopil, s člunem pevně sevřeným v rukách. Díky ní jsem se dokázal odkopnout od trupu a na hladině trhnutím šňůry nafouknout člun.

Teprve když jsem vytáhl Emily na palubu a přesvědčil se, že je v bezpečí, jsem měl příležitost zamyslet se nad tou pozoruhodnou skutečností, že moře bylo tak horké, že nás oba opařilo.

Moře si s námi pohazovalo tři dny, než nás jedna helikoptéra objevila. Proklínali jsme svoji smůlu a neměli přitom ani nejmenší potuchy, jak se věci mají jinde. Nechápali jsme, proč se počasí neustále zhoršuje.

Když nám to pilot konečně vysvětlil, nedokázali jsme tomu hned uvěřit. Možná to není takové překvapení, protože geologové byli ohromeni stejně jako všichni ostatní. Mořské dno koneckonců po milióny let nerušené a tiše praskalo, kdekoli se tektonické desky od sebe trhaly; byl to neustálý proces, kterému jsme velmi dobře rozuměli. Stovky sopek a podmořských vulkánů byly pod neustálým dohledem. Nikdo neměl jediný důvod předpokládat, že by deska mohla prostě prasknout tak daleko od kraje nebo že by trhlina mohla být tak hluboká, dlouhá a mohla se šířit tak rychle. Největší hrozbou zemskému povrchu byly podle všech vychýlené komety, a tak všechny bdělé oči sledovaly oblohu. Nikdo nečekal, že se taková gigantická síla uvolní zevnitř, ze žhavého pláště zemského jádra, který bublal a klokotal pod křehkou zemskou kůrou.

Neuvěřitelné se stalo skutkem, když Genesis převrátila ohromná bublina stoupajícího plynu. Zemětřesení a přílivové vlny přišly později.

Byla to nejhorší katastrofa za posledních šest set let. Celkem zahynul jeden milión devět set tisíc lidí. Nejen Emily ztratila celou rodinu a já se chvěji při pomyšlení na rodiny, které ztratily své jediné děti. My historici si ovšem musíme zachovat smysl pro perspektivu. V porovnání

s počtem lidí, kteří zahynuli ve válkách dvacátého a jednadvacátého století, nebo s počtem obětí epidemií v dřívějších staletích, jsou necelé dva milióny zanedbatelným číslem.

Možná že bych se ke svému poslání dostal tak jako tak. Možná že by mě katastrofa v Korálovém moři konsternovala, i kdybych byl na druhé straně světa v bezpečí stromodomu nebo bytu v jednom z krystalových měst - ale dost o tom pochybuji.

To, že jsem byl přímo ve středu dění, že katastrofa obrátila můj život doslova vzhůru nohama - a protože osmiletá Emily Marchantová mi ho svým zdravým rozumem a sebeovládáním zachránila -, to všechno mě zkrátka dovedlo k rozhodnutí napsat definitivní dějiny smrti. Mým cílem nebyl pouhopouhý nudný výčet letopočtů vztahujících se k nejdelší a nejtěžší bitvě lidstva, ale interpretace jejího opravdového smyslu a významu.

2.

První svazek Dějin smrti z pera Mortimera Graye, nazvaný Prehistorie smrti, vyšel 21. ledna 2914. Od tehdejších knížek se Prehistorie smrti lišila tím, že neměla mluvený komentář, zvukové efekty ani hudební kulisu - byla to němá kniha. Nevyznačovala se ani originálním výtvarným zpracováním, neboť jediným doplňkem textu byly malé nehybné fotografie. Stručně řečeno, byla to kniha, kterou by napsal jenom historik. Recenzenti se shodli na tom, že je ukázkou staromódně pečlivého vědeckého přístupu, a nikdo z nich nepředpokládal, že o ni na síti bude větší zájem. Mnoho komentátorů zpochybňovalo Grayovy závěry.

Prehistorie smrti shrnovala dosavadní znalosti o životním stylu prvních hominidů a dlouze rozebírala důsledky přirozeného výběru na mortalitu předchůdců Homo sapiens. Gray podrobně komentuje vývoj rodičovské péče coby genetické strategie. Předchůdci člověka podle něj povznesli rodičovskou péči na takovou úroveň, že se lidské mládě mohlo narodit dříve než jakékoli jiné a jeho rodiče tak mohli plně využít této příležitosti k jeho výchově a učení, Gray má za to, že lidský rod od počátku aktivně válčil se smrtí. Evoluční úspěch Homo sapiens je založen na spolupráci rodiče s dítětem - rodič dítě ochraňuje, hýčká a chrání před nebezpečím: to vše jsou činnosti přesahující rámec jednotlivých rodinných skupin. Díky vzájemné štafetové pomoci pak bylo výhodné seskupovat se v kmenech a posléze v národech.

Za těchto okolností, tvrdí Gray, je naprosto přirozené, že počátky vědomí a kultury jsou nerozlučně spjaty s válkou proti smrti. Postuluje, že prvním velkým úkolem lidské fantazie byl úspěšný útok na této frontě. Když paleontologové objevili hrob neandrtálce s pozůstatky primitivního

věnce z květin, bylo podle Graye naprosto pochopitelné, že se s ním oni paleontologové okamžitě cítili spřízněni; neexistuje přesvědčivější důkaz plně vyvinuté lidskosti než spojení ceremonie s ideou a faktem smrti.

Gray se rozplývá nad důležitostí rituálu, symbolického vyjádření odporu a nepřátelství k smrti. Metodicky demoluje hypotézu, že takové rituály neměly žádnou praktickou hodnotu, že byly jen třešničkou na dortu kultury. Právě naopak, tvrdí Gray - neexistuje praktičtější činnost než vyjádření hodnoty života, zařazení smrtelnosti do morálního řádu univerza. Zrod zemědělství považuje Gray za pouhé vylepšení sběračství - tedy značně důležité z hlediska technického, ale relativně bezvýznamné z hlediska proměny lidské přirozenosti. Na druhé straně bylo ceremoniál při pohřbívání mrtvých a rituální oplakávání významnou proměnou lidské povahy - zrodil se pojem, který člověka zásadním způsobem odcizil říši zvírat.

Specialisté na prehistorii, kteří datovali evoluci člověka podle vývoje technologií - doba kamenná ustupuje době bronzové, doba bronzová přechází v dobu železnou - inteligentně (to Gray přiznává) využívali pozůstatků, které přežily zkoušku času. Varuje ovšem před naivní hypotézou, že výroba nástrojů měla jedinečný a největší vliv na vývoj lidského rodu, jenom proto, že tyto nástroje přežily celá tisíciletí. Podle jeho názoru byla prvotní pohnutkou k vynalézání ustavičná válka lidstva se smrtí.

Za zrod civilizace a člověka nevděčíme nástrojům, prohlašuje Mortimer Gray, ale vědomí vlastní smrtelnosti.

3.

Katastrofa v Korálovém moři sice značně ovlivnila mou vyvíjející se osobnost, ale v zásadě byla neosobním neštěstím. Nikoho z těch, co zemřeli, dokonce ani pasažéry Genesis jsem neznal; osobní ztrátu jsem zažil až o několik let později. Nezemřel nikdo z mých rodičů - když první z nich opustil tento svět, bylo mi sto padesát -, ale jedna z mých manželek.

Když mi vyšla Prehistorie smrti, vstoupil jsem do svého prvního manželství založeného na skupinové smlouvě relativně malého počtu jedinců: čtyř žen a tří mužů. Žili jsme na keňském pobřeží v Lamu. Ta země mě přitahovala už tím, že jsem se jejím národem zabýval při studiu prvních krůčků lidstva. Všichni jsme byli mladí lidé a manželství jsme uzavřeli spíše kvůli vzájemné přitažlivosti než pro rodičovství, což bylo i tehdy privilegium vyhrazené daleko starším lidem. Reálnému sexu jsme přespříliš neholdovali, protože jsme stále ještě objevovali bílá místa na mapě virtuální erotiky, ale na druhé straně jsme postupně - asi jako všichni mladí - přicházeli na chuť jeho jedinečnému kouzlu. Už ani

přesně nevím, proč jsem se k takové skupině přidal; předpokládám, že jsem přinejmenším mlčky uznal všeobecně přijímaný názor, že střídání partnerů je pikantní a člověk by se neměl bránit žádným zážitkům.

Nebylo to zvlášť šťastné manželství, ale svému účelu posloužilo. Jako jedna rodina jsme společně hodně sportovali a cestovali. Čas od času jsme navštívili jiný kontinent, ale většina našich dobrodružných výprav mířila do nitra nebo na pobřeží Afriky. Moji druhové a družky byli většinou praktickými ekology, kteří se tak či onak zabývali zatravňováním severu a jihu Afriky nebo znovuzalesňováním rovníkového pásu. Těch pár kreditů, které jsem přidal ke svému Přídělu, jsem si vydělal s nimi - příjmy z přístupu k mé práci na síti byly zanedbatelné. Axel, Jodocus a Minna se zabývali hydrologickým inženýrstvím ve velkém měřítku a rádi se žertovně nazývali "Bohy deště z Lamu". Zbytek rodiny se tedy s bohy nevyhnutelně dostal do příbuzenského poměru.

Ze začátku jsem choval značné sympatie ke každému členu naší nové rodiny, ale s přibývajícími roky se nahromadilo kritické množství vzájemných malicherných antipatií a ani pár změn ve složení skupiny neobnovilo její počáteční náboj. Výzkum k druhému svazku mých Dějin mě stále více táhl do Egypta a Řecka, ačkoli jsem tam vlastně nemusel cestovat osobně. Myslím, že v roce 2919 bych se rozvedl tak jako tak, i kdyby Grizel nezemřela.

Jednoho dne si zašla zaplavat do Kwarry, kterou nedávnou stočili do zbrusu nového koryta, a už nikdy se nevrátila.

Její smrt by mě zřejmě tak krutě nezasáhla, kdyby se neutopila - z hlubokých vod na mě padala hrůza, dokonce i z relativně klidných vod velkých řek. Kdybych uměl plavat, mohl jsem ji doprovodit, ale já plavat neuměl. Ani jsem netušil, že ji pohřešují, dokud nepřišla zpráva, že dvacet kilometrů po proudu řeka vyplavila její tělo.

"Byla to náhoda jedna ku miliónu," řekla mi Ayesha, když se vrátila ze soudního ohledání mrtvoly, které proběhlo přímo na místě. "Musela ji zezadu zasáhnout kláda nebo něco takového - to už se nikdy nedozvíme. Zásah ji omráčil, jinak by se nikdy nedostala do té zpěněné vody pod vodopádem, a skály ji dorazily."

Říká se, že mnoho lidí ztrátu milované bytosti prostě nedokáže přijmout - že se to vzpírá jejich chápání. Tak jsem nereagoval. Já tomu věřil okamžitě a prostě jsem se pod tím tlakem zhroutil. Doslova jsem klesl na kolena, protože mně nohy přestaly sloužit - další psychosomatické selhání, s nímž si moje zabudované medimplantáty nedokázaly poradit - a nekontrolovatelně jsem se rozplakal. Byl jsem jediný, neplakal ani Axel, který byl Grizel nejblíž. Nejdřív mě utěšovali, ale pak se do jejich soucitného tonu vplížilo podráždění.

"No tak, Morty," naléhal Ilja a vyjádřil tím postoje, které zbytek diplomaticky nedával najevo. "O smrti toho víš víc než kdokoli z nás. A jestli se i tak nedokážeš sebrat, k čemu je všechen ten výzkum?"

Přirozeně měl pravdu. Axel a Ayesha se mi často opatrně snažili naznačit, že mě můj předmět studia nezdravě uhranul, a teď cítili jisté zadostiučinění.

"Kdyby ses laskavě obtěžoval přečíst si mou knihu," odsekl jsem vztekle, "věděl bys, že k filosofickému přijmutí nevyhnutelného nechovám mnoho sympatií. Právě ostré vědomí vlastní smrtelnosti a schopnost pocítit bezbřehou hrůzu ze smrti povazuji za hnací sílu evoluce člověka."

"Ale stejně bys to nemusel tak okázale prožívat," navážel se do mě Ilja. Takhle krutý byl možná jenom proto, že chtěl přehlušit vlastní bolest. "Už je to za námi. Dospěli jsme." Ilja byl z nás nejstarší a opravdu vypadal starý, i když mu bylo jen pětašedesát. Tehdy ještě po světě nechodilo tolik dvousetletých lidí a třísetleté by člověk na prstech ruky spočítal. Amortalita se pro nás stala samozřejmostí, takže zapomínáme, jak nedávno byla vyvinuta.

"Já se takhle cítím," řekl jsem mu a neustoupil už ani o krok. "Nemůžu s tím nic dělat."

"Milovali jsme ji všichni, Morty," připomněla mi Ayesha. "Všem nám chybí. Tímhle nikomu nic nedokazuješ, Morty."

Myslela tím, že nedokazuji nic jiného než vlastní labilitu, ale řekla to přesněji, než si myslela: vůbec nic jsem tím nemohl dokázat. Prostě jsem reagoval - možná atavisticky, ale s neotesanou upřímností a autenticky dětskou nevinností.

"Teď se musíme dát všichni dohromady," dodala. "Už kvůli Grizel."

Nikdo neví proč, ale smrt v rodině bez dětí skoro vždy vede k univerzálnímu rozvodu. Taková ztráta vskutku vede k tomu, že se rodina dá dohromady, ale to jen zvýrazní neúplnost celku. Všichni jsme se rozešli, dokonce i tři Bozi deště.

Ve své samotě jsem se stal neo-epikurejcem, jak bylo tehdy dobrým zvykem - vystříhal jsem se nestřídmosti a měl přiměřenou radost ze všeho, co jsem dělal. Pečlivě jsem pěstoval náležitou lásku k věcem všedního dne a neustále zdokonaloval fyziologické mechanismy nutné k hladkému fungování metabolismu a fyzické zdatnosti.

Brzy jsem sám sebe přesvědčil, že takové primitivní, puberťácké cíle jako štěstí mě už dávno nepřitahují. Místo toho jsem si hýčkal velmi kultivovanou ataraxii - klid mysli, která aspiruje k vyšším metám než k pouhé extázi a nespoutané radosti.

Možná že jsem sám sebe podváděl - pokud ano, tak se mi to podařilo. Zvyk zapustil pevné kořeny. Módní vlny přicházely a zase

opadaly, ale já zůstával zarytým neo-epikurejcem, imunní vůči všeobjímajícím eupsychickým naukám. Nějaký čas mě pronásledovaly vzpomínky na Grizel - bohužel mnohdy v takových "vzpomínkách" nevystupovala živá. Postupně jsem zapomněl, jak zněl její hlas, jak sladké bylo její pohlazení, dokonce i její obličej - a nakonec jsem si pamatoval jen hrůzu z jejího náhlého a nečekaného odchodu z mého světa.

Dalších deset let jsem žil v Alexandrii, v jednoduché vile dovedně vymodelované z pouštního písku - písku, který vypadal, jako by tu ležel věky. Ve skutečnosti se ve volné přírodě objevil až v sedmadvacátém století, když byl egyptský potravinářský průmysl restrukturován, aby mohl využít nejnovějších technologií v oblasti umělé fotosyntézy.

4.

Smrt ve starověku, druhý svazek Dějin smrti od Mortimera Graye, vyšla 7. května 2931. Shrnuje rozsáhlé poznatky o pohřbívání a křivkách mortality v Egyptě, sumerském a akkadském království, harappské kultuře na Indu (zvláště pak v Mohendžodaru a Harappě), kulturách Jang-šao a Lung-šan na Dálném východě, kulturách Olméků a Zapotéků, Řecka před Alexandrem a po něm a predkřesťanské říše římské. Zvláštní pozornost Gray věnuje pečlivému mytologickému zpracování posmrtného života v mýtech starověkých kultur.

Gray se nejpodrobněji rozepisuje o Egypťanech, jejichž eschatologie jej zjevně fascinuje. Při popisu a interpretaci Knihy mrtvých, síně Obou Pravd, Anubise a Osirida, mumifikace a stavby kolosálních hrobek - pyramid, nešetří místem ani energií. Skoro stejně ho fascinuje promyšlený místopis řeckého podsvětí a postavy s ním spojené - Hádes a Persefona, Thanatos a Erínye, Cerberos a Charón - a popis unikátních muk, která musejí snášet takoví jedinci jako Sisyfos, Ixíon a Tantalos. Vývoj takových mýtů považuje Gray za triumf tvůrčí fantazie. V jeho podání je vytváření mýtů a vyprávění příběhů životně důležitou zbraní ve válce proti smrti - válce, která se stále ještě musela odehrávat v mysli člověka, protože tělo jí ještě dlouho bude odepřeno.

V podmínkách minimálního pokroku lékařských věd byla podle Grayových hypotéz válka se smrtí válkou propagandistickou a z této perspektivy se musejí nahlížet i mýty - ne prizmatem jejich pravdivosti, dokonce ani v alegorickém nebo metaforickém smyslu, ale jejich užitečnosti v pozdvižení morálky, v objasnění smyslu života. Po podrobném rozvedení procesu smrti a vyvození důsledků se ve společnosti dal nastolit bezpečnější morální řád. Lidé tak dosáhli pocitu sounáležitosti s minulostí i budoucími generacemi - každý člověk se

stával součástí velkého projektu, který si předávala generace po generaci, od počátku světa až do konce věků.

Gray nepovažuje stavbu pyramid za výraz kosmické pýchy a marnivosti, nebo za vhodný způsob, jak zapřáhnout dělníky, když právě nesklízeli štědrou úrodu, dar blahosklonného Nilu. Přichází s hypotézou, že stavba pyramid je tou nejužitečnější prací pod sluncem, protože právě tady rozmáchlý lidský duch zvítězil nad diktátem krajiny. Umístění královské mumie s celou výbavou v nádherné geometrické konstrukci z kamene je pro Graye hlasitým, sebejistým a naprosto náležitým vyhlášením invaze do říše smrti. Gray nešetří slovy chvály na adresu kmenů, které vzývaly své předky. Ti jim byli vždy nablízku, připraveni přispět radou nebo vynést rozsudek nad živými. Takoví lidé dokonale zvládli elementární pravdu lidské existence: že mrtví neodešli nadobro, ale žijí dál, připomínají se ve vzpomínkách a snech, ať už jsou zváni nebo ne. Líbí se mu myšlenka, že by mrtví měli mít svůj hlas a právo promluvit a že živí mají morální povinnost naslouchat. Protože tyto starověké kmeny byly s psaním historie stejně na štíru jako s lékařstvím, měly plné právo nechat předky žít v myslích živých lidí spolu s kulturou, kterou tito předkové vytvořili.

Někteří recenzenti pochválili Grayovi důkladnost výzkumu a šíři záběru, ale jen málo z nich uznalo správnost jeho interpretace. Mnoho hlasů mu radilo, aby se v dalších dílech nenechal tolik unést.

5.

Znovu jsem se oženil v šedesáti letech. Tentokrát šlo o individuální manželství se Sharane Feredayovou. Byt jsme si zařídili v Avignonu a společně tam strávili skoro dvacet let. Netvrdil bych, že jsme byli nějak výjimečně šťastní, ale já se postupně stal závislým na její blízkosti a náklonnosti a den, kdy se se mnou rozešla, byl do té doby nejčernějším v celém životě - v zoufalství překonal onen den, kdy jsme s Emily Marchantovou zůstali uvězněni ve vraku Genesis, i když rozchod se Sharane mě tak zásadně neovlivnil.

"Dvacet let je dlouhá doba, Mortimere," řekla mi. "Je čas, abychom si každý šli po svém."

V té fázi byla pevná a odhodlaná - ze zkušenosti jsem věděl, že v boji utrpí ta pevnost nejeden šrám, a domníval jsem se, že její odhodlání se rozdrolí spolu s pevností, tak jako už dříve, ale to se nestalo.

"Je mi to opravdu líto," rozplakala se nakonec, "ale já to musím udělat. Musím jít dál. Je to můj život a tvoje role už skončila. Nerada tě zraňuju, ale už s tebou nechci žít. Je to moje chyba, ne tvoje, ale takový je život."

Nebyla to ničí vina. Dnes už to vidím jasně, i když tehdy mi to tak jasné nepřipadalo. Bylo to něco, co se prostě stalo, jako velká katastrofa v Korálovém moři nebo Grizelina smrt. Takové věci se občas stávají, bez ohledu na ty nejpečlivější plány, nejupřímnější přání a největší naděje.

Teď, když zapomnění milosrdně přikrylo valnou většinu tohoto období mého života - předpokládám, že i tu nejhorší část -, nedokážu si vybavit, proč mě Sharanino rozhodnutí tak zdeptalo ani proč vy volalo tak bezedné zoufalství. Vypěstoval jsem si na ní takovou závislost, že mi připadala nenahraditelná, nebo to jen moje pýcha utrpěla strašnou ránu? Znechutily mě imaginární následky odvržení nebo jenom holý fakt odvržení? Ani dnes vám to nejsem schopen říci. I tenkrát mě moje neo-epikurejské alter ego nabádalo, abych se sebral a choval se trochu důstojněji.

Snažil jsem se. Rozhodně jsem se snažil.

Sharane milovala minulost ještě intezivněji než já, ale její psaní nebylo ani zdaleka tak střízlivé jako moje. Byla svým způsobem historik, ale nebyla akademický historik; její díla byla spíš lyrická než faktografická, i když tvrdila, že píše literaturu faktu.

Sharane by v životě nenapsala němou knihu, nebo knihu, kde se obrázky nehýbají. Kdyby to tehdejší zákony dovolovaly, poskytla by svým čtenářům speciální psychotropika, aby jim zintenzivnila prožitek ze svých představ. Byla spíš scenáristkou virtuální reality než spisovatelem jako já. Vědomosti o minulosti jí nestačily, ona ji chtěla znovu stvořit, dát jí tvar a zabydlet se v ní. Nechovala ani nijak zvláštní náklonnost k soukromí svého A-obleku. Ve všem, co dělala, byla okázale staromódní. Ráda nosila křiklavé napodobeniny řeckých a egyptských šatů okopírované z maleb, a i vybavení bytu odpovídalo její zálibě. Naši známí se podivovali, že právě my dva chceme žít spolu, přestože se naše povahy tak diametrálně rozcházejí. Nejspíš to bylo tím, že protivy se přitahují. Když jsme se setkali, už mě moje samota a intenzivní studium začaly tížit a pečlivě pěstovaný klid mysli málem zdegeneroval v klopotnou setrvačnost.

Na druhou stranu jsou tohle jenom řeči a pozdní racionalizace. Tehdy jsem byl jiný člověk, a tomu člověku jsem se naprosto odcizil, stejně jako všem lidem, které jsem tehdy znal.

Ale na něco si přece mlhavě vzpomínám...

Vzpomínám si, že v Sharane jsem oceňoval jistou nezkrocenost, která sice nebyla úplně spontánní, ale zato vždycky zábavná. Měla ten vzácný dar, že se nikdy nebrala úplně vážně, ale také se dokázala celým srdcem vrhnout do vynalézavého hledání minulosti.

Z jejího pohledu jsem byl dvojnásobně cenný. Na jedné straně jsem byl vzácným zdrojem informací a inspirace, na druhé straně jakousi

kotvou, která jí spolehlivě sloužila při všech úletech a rozletech její fantazie. Dvacet let manželství mělo upevnit její závislost na mně, obdobně jako v mém případě, ale nestalo se.

"Ty si myslíš, že tě potřebuju, abych zůstala oběma nohama na zemi," vzlykala a propast mezi námi se přitom pomalu ale jistě prohlubovala, až byla nepřekročitelná, "ale to není pravda. A vůbec, už jsi mě držel při zemi dost dlouho. Chci se chvilku vznášet, protáhnout si křídla."

Jak už to u manželů chodí, dlouho jsme se Sharane uvažovali o početí dítěte. Oba jsme vložili do Francouzské národní gametové banky svůj genetický materiál, aby - až budeme moci uplatnit právo nahrazení, nebo v závěti určíme, jak bude s tímto právem naloženo - se na naše přání mohlo Sharanino vajíčko nechat rozmrazit a oplodnit.

Celou dobu jsem věděl, že takové úlety se nedají brát příliš vážně, ale když jsem se konečně smířil s rozpadem manželství, musel jsem se navíc vyrovnat s jedním tragickým a depresivním momentem - totiž že se naše geny nikdy nespojí, že naše odluka opět vrhla náš genetický odkaz do nevyzpytatelného moře chaosu.

Ačkoli můj žal nabyl netušených rozměrů, nikdy jsem vážně neuvažoval o sebevraždě. I když jsem překročil tradiční hranici sedmdesáti let, neměl jsem pochyb, že ještě nepřišel čas udělat v tavícím kotli evoluce místo svému nástupci, ať už se zrodí ze Sharanina vajíčka nebo ne. Deprese ze Sharanina odchodu byla sice hodně hluboká, ale Dějiny smrti zdaleka nebyly ukončeny a práce na nich mi zabere přinejmenším ještě jedno století. Jako by mi zánikem tak niterného pouta smrt znovu zaklepala na dveře a dala mi poznat marnost veškerého snažení.

Můj první rozvod byl následkem kruté nehody, která potrhala jemné předivo mého dosavadního života, ovšem druhý (aspoň tak mi to tehdy připadalo) byl mokvající ranou, ze které jsem se dlouho nemohl vylízat. Ze všech sil jsem se snažil nesvádět všechno na Sharane, ale jak jsem se tomu mohl vyhnout? A jak zase ona mohla vydržet moje tušené i pronesené výčitky, skrytou i očividnou ublíženost?

"Mortimere," řekla mi, když namísto slz přišel prudký vztek, "ty jsi úplně posedlý, v tom je celý problém. V jádru jsi morbidní, o duševním zdraví tu vůbec nemůže být řeč. Sžírá tě nějaký hrozný strach, pořád tě stravuje hrůza tak výjimečná, že jsi přímo groteskně zranitelný, což se vůbec nesrovnává s tvým proklamovaným neo-epikurejstvím. Jestli ti můžu ještě nějak radit, vzdej se svých Dějin, aspoň na chvíli, a věnuj se něčemu radostnějšímu a živějšímu."

"Smrt je můj život," informoval jsem ji metaforicky a ne bez jisté ironie. "A vždycky bude, až do úplného konce."

Pamatuji si, že jsem tohle říkal. Zbytek toho rozhovoru si vybavuji jen matně, ale na tohle se pamatuji docela přesně.

6.

Třetí svazek Dějin smrti Mortimera Graye, Říše víry, vyšel 18. srpna 2954. V úvodu autor ohlašuje, že se byl nucen vzdát původního záměru, totiž napsat vskutku kompletní dějiny, a že od nynějška bude nestydatě eklektický. Klidně se přihlašuje k etnocentrickému principu, nechce být pouhým archivářem smrti a ani všechny epizody války proti smrti nepovažuje za hodný stejného zájmu. Tvrdí, že ho víc zajímá interpretace než pouhé vršení faktů, a pokud tedy byla válka proti smrti morální křížovou výpravou, má plný nárok vyvodit z ní morální ponaučení.

Je pochopitelné, že tato předmluva vyděsila kritiky, kteří mu tak doporučovali střízlivý a objektivní přístup. Někteří recenzenti knihu bez výčitek svědomí odsoudili a ani se neobtěžovali prolistovat zbytek, byť byl značně útlejší než předchozí svazek a jeho styl mnohem dynamičtější. Jiní si stěžovali, že dny němých knih už jsou dávno sečteny a že v moderním světě není místo pro obrázky, které se tvrdošíjně odmítají pohybovat.

Na rozdíl od mnoha tehdejších historiků, kteří se narodili do veskrze ateistického světa a nechovali tedy žádné sympatie k dogmatikům víry, Gray přichází s teorií, že velká náboženství byla jednou z největších vymožeností lidstva. Považuje je za rozhodující fázi evoluce společnosti - za sociální technologie, díky nimž lidé velkolepým způsobem přesáhli kmenová či regionální omezení. Náboženství dokázala podle Graye sjednotit různorodé jazykové skupiny a dokonce i rasy. Až s nástupem velkých náboženství přichází možnost, že by se všichni lidé mohli upnout k jedinému cíli. Grayovi je přirozeně líto, že právě tento sen vedl ke dvěma tisíciletím rozhořčených bojů mezi stoupenci odlišných věrouk, případně mezi přívrženci sekt uvnitř jednotlivých náboženství, ale přesto tuto ambici shledává po výtce obdivuhodnou a úctyhodnou. Jistou omluvu nachází i pro křížové výpravy a džihády, protože oběť lidského života zde hrála větší roli a měla větší rozměr než kdykoli předtím.

Graye obzvláště fascinuje symbolika křesťanského mýtu, která si za svůj středobod vyvolila Ježíšovu smrt na kříži a která obtěžkala tento jediný obraz (anebo se o to alespoň pokusila) ohromným alegorickým významem. Myšlenka Kristovy smrti jakožto nástroje spasení a vykoupení, představa, že Kristus zemřel za druhé, ho přímo uchvacuje. Tento argument rozšiřuje i na křesťanské mučedníky, kteří k původnímu ukřižování přispěli pěknou řádkou symbolických a z morálního hlediska

významných smrtí. Toto Gray pokládá za obrovské vzepětí fantazie, rozhodující vítězství, které v lidské představivosti proměnilo tvářnosti smrti - v křesťanském pojetí smrt jako svébytné usmíření: brána do nebes, pokud jsou všechny náležitosti splněny; v opačném případě pak brána do pekel. Gray staví na představě odpuštění hříchů po zpovědi a zvláště zpovědi na smrtelném loži: tu hodnotí jako odvážný nájezd do jedné oblasti lidské fantazie, kterou předtím ovládal strach ze smrti.

Grayův komentář k dalším významným náboženstvím není sice tak podrobný, ale nese se ve stejně nadšeném duchu. Podrobně rozebírá různá pojetí reinkarnace, a tudíž i karmy, kterážto hodnotí jako jeden z nejnápaditějších pokusů vymanit se z tyranie smrti. Ideu světa jako iluze, nirvánu a některé další aspekty východního myšlení už nepřijímá s takovým nadšením, i když si Buddhy a Konfucia v mnoha ohledech váží. Ze všech těchto argumentů a mnoha dalších maličkostí vyvozuje hlavní závěr: velká náboženství přenesla válku se smrtí na vyšší úroveň - s velkou fantazií a odvahou bojovala na frontě širší než kdykoli předtím, a poskytla tak mnoha jednotlivcům skvělou intelektuální a morální výzbroj.

7.

V Avignonu jsem chvíli zůstal i po Sharanině odchodu. Náš domek byl zbourán a já nechal na jeho místě vystavět nový. Opět jsem se rozhodl pro život v ústraní, aspoň na čas. Začal jsem se považovat za mnicha od přírody, a když se mé nepokojné myšlenky obrátily k intimnějším věcem, které se ve virtuální realitě koupit nedaly, utěšovala mě myšlenka, že jsem třeba vtělením nějakého trpělivého učence, jenž se narodil před patnácti sty lety a který se spokojeně podřídil benediktinské řeholi. V možnost reinkarnace jsem přirozeně nevěřil, a když toto učení znovu přišlo do módy, zjistil jsem, že se takovým fantaziím už nedokážu oddávat.

V roce 2960 jsem se odstěhoval do Antarktidy, ne do Amundsen City - centra politické moci od doby, kdy se OSN rozhodlo zřídit ústředí na "kontinentě beze států" - ale do Cape Adare v Rossově moři, což bylo relativně opuštěné místo.

Nastěhoval jsem se do vysoké budovy, která mi trochu připomínala maják a z jejíchž horních poschodí jsem se mohl kochat pohledem na okraj sněhové čepičky a pozorovat hrátky tučňáků. Byl jsem relativně spokojený a brzy jsem usoudil, že velké zvraty a strasti svého mladého života jsem nechal za sebou.

Často jsem se odvážil na zamrzlé moře, ale problémy jsem neměl skoro nikdy. Je ironické, že k jedinému vážnému úrazu, totiž zlomené noze, jsem přišel, když jsem se se záchrannou výpravou snažil najít svého souseda Ziru Majumdara, který na podobné výpravě spadl do

strže. Skončili jsme v sousedících postelích v nemocnici v Amundsen City.

To s vaší nohou mě opravdu mrzí," řekl mi Majumdar. "Byl jsem pěkný hlupák, že jsem zabloudil. Koneckonců už tady žiju třicet let - myslel jsem, že tady znám každý sněžný hřbet jako svý boty. A to ani počasí nebylo nějak špatný a já sněžnou slepotou nikdy netrpěl."

To já jsem říct nemohl - pořád jsem byl nepříjemně náchylný k psychosomatickým onemocněním, ale díky nim jsem taky byl opatrnější. Neklidný duch není někdy na škodu.

"Nebyla to vaše chyba, pane Majumdar," trval jsem velkoryse na svém. "Já jsem asi taky musel být trochu moc sebejistý, jinak bych neuklouzl a nespadl. Aspoň že mě vytáhli za pár minut, vy jste na dně té strže musel ležet v bezvědomí skoro dva dny."

Tak nějak. Několikrát jsem se probral - aspoň si to myslím - ale moje medimplantáty do mě pumpovaly tolik drog, že to nemůžu vědět najisto. Vnější kůže a termooblek se mě snažily nějak zahřát, ale první zákon termodynamiky se podfouknout nedá, zvlášť když ležíte na dně rokliny v permafrostu. Prsty na nohou mi doopravdy omrzly - no jen si to představte!"

Poctivě jsem se snažil si to představit, ale moc se mi to nedařilo. Stěží ho mohlo něco bolet, a tak mi bylo zatěžko jenom vyvolat představu odumřelé tkáně. Doktoři počítali, že to bude trvat týden, než bude tkáň obnovena do původního stavu.

"Nezapomínejte," dodal potom a nervózně se zachichtal, "že to nebude dlouho trvat a celá biosféra bude mít omrzliny, no ne? Pokud se teda sluníčko nepolepší."

Už před padesáti lety oznámili přepečliví vědci, studující cyklus skvrn na slunci, příchod nové doby ledové, ovšem zbytek populace nechával neuvěřitelně pomalý posun ledovců pres severní polokouli zcela chladným. Taková témata přišla na přetřes jen při nezávazném klábosení.

"Mně to vadit nebude," odtušil jsem uvážlivě. "A odvážím se tvrdit, že ani vám. Led se nám líbí — jinak bychom tu nežili, ne?"

"Jasně. Ne že bych souhlasil s tím hnutím ‚Osvoboďte matku Zemi', ani náhodou. Slyšel jsem, že podle nich jsou doby meziledové jenom horečky matky Země, že civilizace je jenom morbidním symptomem planetární nemoci a že lidská kultura byla zatím jenom deliriem noosféry."

Bylo jasné, že okrajovým fanatickým skupinkám věnoval víc pozornosti než já.

"Jde jenom o nafouklou rétoriku," ujistil jsem ho. "Oni to nemyslejí doslova."

"Myslíte? No, možná. V tý díře jsem se sám načas propadl do deliria. Nejsem si jistej, jestli jsem spal nebo byl vzhůru, ale určitě jsem měl hodně živý sny - a když říkám živý, tak myslím živý. Nevím jak vy, ale mně připadala VR vždycky trochu fádní, i když si vzal člověk nelegální psychotropika, aby tomu přeludu dal trochu šmrnc. Nejspíš nás před tím chrání naše vlastní medicínské implantáty. Nanostroje odvádějí svou práci až příliš dobře, protože mají v sobě zabudovaný bezpečnostní faktor - zajímavý věci se začnou dít, jen když dosáhnou svých mezí."

Věděl jsem, že buduje jakousi konstrukci, za níž se bude chtít schovat, ale připadalo mi, že na ni má nárok. Přikývl jsem a dal mu tak neoficiální svolení žvanit dál.

"Víte, člověk musí zajít na samý okraj propastí, když chce poznat mezní zážitek. To jsem zjistil, když jsem byl tam dole chycenej a nevěděl, jestli se ke mně záchranáři dostanou včas. V takový situaci se člověk dozví hodně o sobě a o životě. Opravdu to bylo živý - živější, než jsem kdy... no, chci tím říct, že dneska jsme v až moc velkým bezpečí nedokážeme si představit tu radost ze života ve starých špatných časech. Ne že by se skákání do strží teď stalo mojím koníčkem, to mi věřte. Jednou za hodně dlouho je víc než dost."

"To jo," kýval jsem, přehodil si nohu přes nohu a přitom si přál, aby se nanostroje s těmi nepříjemnými pocity dokázaly rychleji vyrovnat. "Jednou za čas to docela stačí. Já bych to třeba už nemusel zažít nikdy. Nemyslím, že bych potřeboval osvícení, které jde ruku v ruce s takovou zkušeností. Zažil jsem to při velké katastrofě v Korálovém moři, znáte to - ztroskotal jsem, opařil se a několik dní jsem strávil v záchranném člunu."

"To se nedá srovnávat," tvrdil mi pořád. "Dokud se vám to nestane, tak ten rozdíl nepoznáte."

Nevěřil jsem mu. Předpokládám, že v této věci měl pravdu a já se mýlil.

Tak otevřeně potom pan Majumdar přede mnou nikdy nemluvil a já ani neslyšel, že by se s tím někomu svěřil. Společenský život "emigrantů" v Cape Adare byl neobyčejně formální, sešněrovaný etiketou a mnoha konvencemi. Po prvotních trapných nedorozuměních jsem se rychle učil a přizpůsoboval, až mi formálnost začala připadat esteticky přitažlivá. Hrál jsem tu hru náruživě, ale když mnou otřásla ta nehoda, své kouzlo už začínala ztrácet. Je asi pochopitelné, že cokoli si umíníte vyřadit ze svého života, začnete dřív či později postrádat a pak už po tom začnete toužit.

Po několika dalších letech se mi zastesklo po spontánnosti a uvolněnosti teplejšího podnebí. Příchod nové doby ledové bude dost času oslavovat, až ledovce dosáhnou své původní rozlohy, a já bych

zatím mohl co nejlépe využít horečky matky Země. Přestěhoval jsem se do Venezuely, do umně obnovených džunglí Orinoka, oplývajících faunou a flórou.

Ve druhé nukleární válce došlo ke zničení velké části jižního kontinentu; Venezuela se stala kulturním hegemonem oblasti a už se svého postavení nevzdala. Brazílie a Argentina se z toho katastrofického návalu vzteku dávno zotavily - jak ekonomicky, tak ekologicky, ale Venezuela byla pořád domovem avantgardy obou Amerik. Tehdy jsem se poprvé v životě důvěrně seznámil s thanatismem.

Původní thanatické kulty zažily největší rozkvět v osmadvacátém století. Rozšířily se mezi poslední generací dětí narozených bez Zamanových transformací. Stoupenci thanatismu, kteří se narodili příliš brzo, než aby mohli těžit z blastulárního inženýrství a tedy amortality, se perverzně rozhodli odmítnout i omlazující kúry a udělali si fetiš z "přirozené" délky života. Tehdy to vypadalo, že budou jen posledním z chiliastických kultů, které dlouho sužovaly západní kulturu. Vymřeli osmdesát až devadesát let před mým narozením.

Nikdo si tehdy nepřipouštěl, natož aby považoval za pravděpodobné, že lidé, jimž byla geneticky zaručena podmíněná nesmrtelnost, by mohli thanatismus pojmout za svůj. V tom se mýlili.

Amortální lidé sice páchali sebevraždy - sebevražda byla koneckonců nejčastější příčinou smrti, třikrát častější než smrt zaviněná nehodou -, ale ty proběhly většinou tiše a týkaly se spíš jen lidí starších sta let. Neothanatici nebyli jen netaktní - ze své smrti rádi dělali okázalé divadlo -, ale také mladí; podle nich lidé nad sedmdesát let porušili thanatická mravní přikázaní už jen tím, že se toho věku dožili.

Thanatici často ukončovali svůj život násilně, obvykle rozesílali na svou smrt pozvánky a vybírali si místa, kde se mohly shromáždit velké davy. Ze začátku byly ve velké oblibě skoky z mrakodrapů a upálení, ale ty rychle zevšedněly. S vývojem tohoto hnutí se jeho stoupenci snažili přijít se stále bizarnějšími metodami, aby na sebe strhli pozornost a překonali své předchůdce. Z těchto důvodů se lidé žijící s těmito kulty v jedné zemi nemohli vyhnout zapojení do jejich rituálů, přinejmenším jako diváci.

Za rok svého života ve Venezuele jsem viděl, jak pět lidí sešlo z tohoto světa příšernou smrtí. Po první takové sebevraždě jsem se rozhodl další ignorovat, abych jim v jejich praktikách neposkytl ani nejmenší podporu. Neuvědomil jsem si, jak to bude těžké. Moje povolání mě neomlouvalo - tisíce lidí nebyly historiky smrti a přece je, stejně jako mě, taková podívaná přímo magicky přitahovala.

Zprvu jsem věřil, že se jedná o módní výstřelek, který vyšumí, až se pár podivínských neurotiků povraždí, ale kulty měly stále větší oblibu.

Horečka matky Země opadala, situace se stabilizovala, ale delirium lidské kultury ještě nedosáhlo toho, co Ziru Majumdar nazýval "mezním zážitkem".

8.

Čtvrtý svazek Dějin smrti z pera Mortimera Graye vyšel pod názvem Strach a fascinace 12. února 2977. Ačkoli to byla kniha němá a nehybná, na síti vzbudila neobyčejný zájem, pravděpodobně v souvislosti s uhrančivým "problémem" neothanatismu. V průběhu sedmdesátých let vzrůstal zájem i o předchozí svazky Grayových Dějin, a kdyby si autor uvědomil, že poptávka po novém bude značná, mohl s klidným svědomím zvýšit poplatek za přístup.

Univerzitní historici nový svazek jednomyslně odsoudili (snad se jim zajídalo nadšené přijetí, které se mu dostalo od laické veřejnosti), ale novinoví recenzenti knihu zbožňovali. Žurnalisté i nejrůznější mediální vědátoři z ní bezostyšně vykradli argumenty, které jim připadaly nosné pro moderní svět, zvláště pak paralely, z nichž by se mohla vyvodit morální ponaučení pro thanatiky a jejich odpůrce.

Strach a fascinace byla rozvinutím, propracováním a prohloubením argumentů z třetího dílu, se zvláštním ohledem na křesťanství ve vrcholném středověku a renesanci. Gray dopodrobna analyzuje umění, literaturu a symboly v nich obsažené. V jednotlivých kapitolách se zabývá personifikací smrti jako Zubaté s kosou, zpodobněním tance smrti, náměty jako memento mort a artes moriendi. Dlouze rozebírá Dantovu Božskou komedii, obrazy Hieronyma Bosche, Miltonův Ztracený ráj a poezii hřbitovní školy. V žádném případě nešlo o výlet do hájemství konvenční literární kritiky, tyto kapitoly byly spíš příspěvkem k obsáhlému a složitě strukturovanému argumentu - že tito středověcí umělci přispěli svou individuální tvořivou imaginací do války idejí, která zuřila na zatím jediném bojišti, kde se člověk mohl přízraku smrti postavit.

Gray neopominul ani pronásledování kacířů a následné rozpracování křesťanské démonologie, které vedlo k šílenému honu na čarodějnice ve století patnáctém, šestnáctém a sedmnáctém. Značnou pozornost věnuje rozbujelým lidovým tradicím, které zatemnily povahu smrti, zvláště pak oblíbeným hrůzným vyprávěnkám o pohřbech zaživa, duších a různých "nemrtvých", kteří vstávali z hrobů jako ghúlové a vampýři. Gray považuje všechny tyto fenomény za příznaky krize západního pojímání smrti: horečnaté nazrávání konfliktu, kterému hrozilo odsunutí na vedlejší kolej. Smrt obléhala města člověka už od jejich zrodu - ale alespoň v jedné části světa se pocit z obležení vyostřil. Pak přišla intelektuálně a duchovně hubená léta a s nimi panika; pokrok

dosažený hlásáním ctnosti, ideologického imperialismu Kristova svatého Kříže byl teď ohrožen rozkladem. Říše víry se pod náporem skepse hroutila a lidé šli do bitvy se svým nejdávnějším nepřítelem ve značně zbědované zbroji.

Tak jako protestanti, kteří se snažili nahradit centralizovanou autoritu katolické církve osobnějším vztahem s Bohem, se umělečtí géniové toho věku snažili o osobitější a niternější smíření člověka se smrtí a dali tak jednotlivcům nástroje k vlastním myšlenkovým výbojům. Gray přirovnává dění v křesťanském světě k podobným krizovým obdobím v jiných kulturách; jiní historici však tehdy tvrdili, že jeho analogie jsou slabé, neprůkazné a že má Gray sklon k přílišné generalizaci. Další argumentovali tím, že autorovo zaujetí jevy spojenými s představou smrti je až příliš osobní, a naznačovali, že díky lásce k pomíjivým myšlenkám minulých věků není schopen vidět věci tak, jak jsou.

9.

Z počátku mě moje proslulost těšila a nějaký ten kredit navíc z poplatků za přístup přišel rozhodně vhod, dokonce i člověku tak nenáročnému a skrovnému jako já. Nezvyklý dotyk slávy znovu rozvířil můj život, který se stával nebezpečně usedlým.

Především mě uspokojovalo, že mě veřejnost i někteří thanatici považují za experta, jehož názory na thanatismus se nedají odbýt mávnutím ruky. Byl jsem doslova zaplaven pozvánkami do diskusních programů, které byly nedílnou součástí tehdejšího vysílání, a po nějakou dobu jsem jich přijímal tolik, kolik se dalo srovnat s mým denním režimem.

Při rekapitulaci těchto epizod se nemusím spoléhat na paměť, protože jsou všechny zaznamenány - a ze stejného důvodu z nich nemusím podrobně citovat. Ze začátku, když jsem byl ještě relativně neokoukaná tvář, se moderátoři nejprve ptali na mou knihu a úvodní otázky čerpali povětšinou z nemilosrdných recenzí.

"Pane Gray, někteří lidé mají pocit, že jste se nechal příliš unést," začínal výsměšně nejeden agresivní reportér, "a že střízlivý historický přístup ustupuje posedlému blábolení. Útočíte na city, jen abyste zvýšil prodej?"

Tehdy se mi vyplatil zažitý neo-epikurejský přístup a léta strávená v Antarktidě, která mě naučila formální zdrženlivosti; taková obvinění jsem smetl ze stolu se škrobenou zdvořilostí.

"Válka se smrtí je přirozeně osobní, citovou záležitostí," odpovídal jsem. "Je osobní záležitostí každého, ať už je smrtelný nebo amortální. Bez takového osobního přístupu bych se nemohl tvůrčím způsobem

vcítit do postavení lidí v minulosti, nezískal bych vhled do jejich myšlení. Jestli se vám zdá, že z nich dělám hrdiny, když popisuji jejich křížové výpravy, tak je proto, že oni byli hrdiny. Pokud moji současníci nacházejí inspiraci v mojí práci, je to především proto, že jsou hrdiny ve stejné věci. Vynálezem amortality jsme v té válce zvítězili, ale přitom si zoufale potřebujeme uchovat náležitý pocit z triumfu. Vítězství nad smrtí bychom měli oslavovat, jinak nebudeme schopni ocenit jeho plody."

Reportéři takovou úvahu vždycky ocenili, protože další otázka byla nasnadě. "A to si myslíte o thanaticích?" doráželi na mě dychtivě.

To jsem si myslel a obhajoval, dokud jsem na to měl ve studiu čas.

Nakonec se mě už moderátoři neptali na moji knihu, prostě brali za bernou minci, že každý ví, kdo jsem a co dělám. Šli rovnou na věc a zeptali se mě, co si myslím o posledním thanatickém výstřelku.

Domnívám se, že zájem médií o thanatismus byl až přehnaný. Každá smrt byla přirozeně zaznamenání hodnou událostí ve světě obývaném lidmi prakticky nesmrtelnými a thanatici strhli kolem každé smrti takový povyk, že se do médií dostali vždycky. Přitom jejich počet nebyl zas tak velký. V třímiliardové populaci je sto smrtí týdně kapkou v oceánu a počet "tichých" sebevražd byl v osmdesátých letech devětadvacátého století v porovnání s ostentativními thanatiky pětkrát až šestkrát vyšší. Ve veřejných debatách se zabrousilo i do příbuzných oblastí. Vláda začala sledovat, kolik lidí si na síti prohlíží videokazety a teletext s tematikou násilné smrti a každý najednou mluvil o "nové pornografii smrti", ačkoli takový materiál fascinoval lidi už několik let.

"Nemáte takový pocit, pane Gray," zněla častá otázka, "že dlouhodobé okouzlení smrtí ve světě, kde se každý může dožít několika set let, je poněkud zvrhlé?"

"Vůbec ne," odpovídal jsem často a upřímně. "V dobách, kdy smrt byla nevyhnutelná, lidi tento svévolný diktát osudu dohánět k zoufalství. Prudce a trpce ji nenáviděli, ale protože zůstávala všudypřítomným, univerzálním faktem života, nemohla se stát doopravdy fascinujícím námětem. Dnes už smrt není nutná, stala se chtě nechtě luxusem. A protože už není nevyhnutelná, nic nás nenutí, abychom si ji ošklivili a nenáviděli ji. Díky tomu všemu na ni můžeme nahlížet z estetického hlediska. To, že se obrazy smrti nyní považují za pornografii, je proměna pochopitelná a zdravá."

"Takové materiály ovšem napomáhají rozšiřovat thanatismus. To přece nemůžete schvalovat?"

Čím déle se mě takhle ptali, tím míň jsem byl kritický; nějakou chvilku mi to vydrželo.

"Naplánovat si život," vysvětloval jsem celé řadě nerozlišitelných tváří (nerozlišitelných, protože byly vymodelovány podle poslední teorie

telegenicity), "je jako rozvrhnout si příběh. Lidé neustále píšou příběh vlastního života, rozhodují se, kým nebo čím budou a co budou dělat, to vše podle různých estetických kritérií. Kdysi byla smrt nahlížená jako přerušeni života, jako síla zkracující životní příběhy ještě než byly - v očích jejich tvůrců - kompletní. Dnes mají lidé příležitost naplánovat si celý život, rozhodnout se, kdy přesně jejich život dosáhne vrcholu a uzavře se. Nemusíme sdílet jejich vkus a můžeme je dost dobře považovat za blázny, ale v jejich činech je zřetelná logika."

Možná byl tento postoj příliš bohorovný, nebo jsem ho přinejmenším nemusel hlásat celému světu. Když jsem přišel s teorií, že neothanatici jsou prostě lidé, kteří mají jen jiný vkus, tíhnou spíš ke stručnosti, výstižnosti a melodramatu než k rozvláčnosti a antiklimaxu, rázem jsem se stal svérázným hrdinou vyznavačů kultu, což jsem rozhodně nezamýšlel. Čím bohatěji jsem vyšíval zmíněnou analogii, čím déle jsem hlásal, že obyčejní amortálové jsou fejetonisté, epičtí básníci a rozmáchlí romanopisci, zatímco thanatici píší básně v próze a kratičké povídky, které zakončují elegantní pointou, tím víc mě měli rádi. Dostával jsem hodně pozvánek na veřejné sebevraždy a moje odmítnutí jenom zvyšovala mou cenu.

Můj postoj byl samozřejmě v souladu s Chartou lidských práv, jejíž devětadevadesátý dodatek zaručoval občanu každého státu právo vzít si život, jakož i právo na pomoc při důstojném odchodu ze života, pokud by si to přáli, ale já měl silné námitky k tomu, jak thanatici tento dodatek vykládali. Původním záměrem bylo usnadnit euthanasii vykonanou na sobě, kdyby tomu snad bránil vyšší věk; ne zaručit thanatikům právo najmout si libovolný počet lidí k inscenaci smrti, po níž jejich srdce prahla. Dostal jsem několik pozvánek, které vyzývaly k účasti na zákonem posvěcené vraždě. Časem jich začalo přibývat a kultovní praktiky byly čím dál tím bizarnější.

V osmdesátých letech devětadvacátého století přešli thanatici od konvenčních sebevražd k veřejným popravám provazem, mečem, sekerou či gilotinou. Zpočátku byli katy dobrovolníci - a jednoho nebo dva dokonce zatkli a obvinili z vraždy, ačkoli odsoudit nemohli nikoho - ale thanatikům nebylo ani tohle dost a začali tlačit různé státy ke zřízení instituce mistra popravčího a legislativy, která by zaručovala všem občanům právo vyžádat si takovou službu. Dokonce i já, který o sobě tvrdil, že kultům rozumí lépe než jejich členové, jsem byl šokován, když vláda Kolumbie - která žárlila na pověst Venezuely coby centra světové avantgardy - této žádosti vyhověla. A tak do Maracaiba a Cartageny začaly proudit davy thanatiků, kteří si chtěli zajistit náležitý odchod do věcných lovišť. Když OSN po ukřižování Shamiela Sihry revidovala znění dodatku a zakázala sebevraždu popravou, spadl mi kámen ze srdce.

Tehdy už jsem automaticky zamítal pozvání do triovize, asi jako jsem zamítal pozvání na obřady thanatiků. Přišel čas, abych se znovu stáhl do ústraní.

Z Venezuely jsem se vystěhoval roku 2989 a usídlil se u Cape Wolstenholme, u ústí Hudsonova zálivu. Kanada byla uhlazenou, vysoce civilizovanou a seriózní konfederací států, jejíž obyvatelé neměli na takové pošetilosti jako thanatismus náladu ani čas; bylo to ideální útočiště, kde jsem se zase mohl s chutí vrhnout do práce.

Plnou zodpovědnost za zodpovídání telefonátů jsem přenechal nejmodernějšímu Personálnímu simulačnímu programu, který časem a praxí získal takovou inteligenci, že se nechal živě interviewovat v televizi. I když v podstatě nemohl říct víc než "no comment", to vše ve velice rafinovaném balení, nakonec jsem do jeho operačního systému zavedl blok, díky němuž jsem se na obrazovce neobjevil dalších padesát let.

Jednou jsem okusil slasti a strastí slávy a necítil jsem potřebu slávu ještě někdy vyhledávat. Nemohu prohlásit, že jsem se z téhle fáze života poučil víc než ze dvou setkání se smrtí, ale pořád se k ní ve vzpomínkách - mlhavých vzpomínkách - vracím s jistou nostalgií. Nebyla příliš dramatická, ale nepochybně měla vliv na růst mé osobnosti. Rozhodně teď vystupuji na veřejnosti s větším sebevědomím.

10.

Pátý svazek Dějin smrti od Mortimera Graye, nazvaný Vyčerpávací válka, vyšel 19. dubna 2999. Gray se v něm vrací k nestrannějšímu a komplexnějšímu vědeckému stylu prvních dvou dílů. Tématem je mu historie medicíny a hygieny do devatenáctého století; popisuje tedy novou a hodně odlišnou arénu, kde se lidstvo utkalo se smrtí.

Mnoho čtenářů Vyčerpávací válka nepochybně zklamala, přestože v kapitolách o viktoriánských náhrobcích a jejich výzdobě navazuje na svazek čtvrtý. Ze začátku byl zájem na síti velký, poptávka ale rapidně poklesla, když si lidé uvědomili, jak objemná kniha je a kolik faktografie obsahuje. Přestože kniha nevzbudila velký laický čtenářský ohlas, Gray si nevylepšil pověst ani u oficiálních historiků; tak jako mnoho vědců, kteří se snažili oslovit širší okruh lidí, byl v jejich očích vinen intelektuální zradou a komunita učenců ho nepřijala mezi sebe ani po tomto, podle všeho seriózním pokusu o rehabilitaci. Někteří recenzenti přesto tvrdili, že nový díl nepochybně zaujme obyvatele světa, jehož medicína je na tak vysoké úrovni, že se prakticky každý těší skvělému zdraví a věčnému mladí a ve kterém se skoro každý úraz dá bez následků doléčit. Člověk měl podle recenzentů jakési zvrácené potěšení ze čtení o světě, kde byl

podle moderních měřítek každý zmrzačený či deformovaný a ve kterém každého sužovaly odporné nemoci.

Ačkoli kniha oplývala náležitě suchými pasážemi, jisté kapitoly Vyčerpávací války vydávali někteří recenzenti za pornografické. Vylíčení začátků chirurgie a porodnictví bylo odsouzeno jako příliš depresivní a detailní analýza rozšíření syfilitidy v Evropě šestnáctého století byla označena za pouhou hororovou literaturu, jejíž děsivý účinek ještě zvýraznilo naprosto chladné podání. Graye zvláště zaujaly drastické společenské dopady, které neočekávaný příchod syfilitidy vyvolal, a jeho vliv na vývoj preventivní medicíny. Podle něj je syfilis primární příčinou nástupu a rozšíření puritanismu, neboť represivní sexuální morálka je jedinou vskutku efektivní zbraní proti jejímu šíření. Gray pak využívá osvědčenou sociologickou teorii o protestantské morálce, která hrála nezastupitelnou úlohu ve vývoji západního kapitalismu, aby mohl tvrdit, že syfilis je prabábou ekonomických a politických systémů, které dominovaly těm nejzmatenějším, nejvýstředněji pokrokovým a nejvýstředněji destruktivním stoletím lidských dějin.

Dějiny medicíny a vítězství nad nemocemi byly v třicátém století v osnovách základní školy. Předpokládalo se, že není nikoho, komu by jména Sommelweis, Jenner a Pasteur nic neříkala - ale nemoci byly z tohoto světa vykázány před tak dlouhou dobou a tak dalece se vymykaly každodenní zkušenosti obyčejných lidí, že to, co o nich "věděli", nikdy neproniklo do jejich vědomí ani neožilo v jejich představivosti. Slova jako "neštovice", "mor" a "rakovina" se sice v přeneseném významu používala v běžné řeči, ale v průběhu staletí prakticky ztratila jakýkoli význam. Ačkoli tedy Grayův pátý díl nepřinesl významnější poznatky, byl významným stimulem kolektivní paměti. Připomněl lidstvu některá témata, jež sice nebyla zapomenuta, ale jež také dlouho nikdo nepřipomenul. Je přinejmenším pravděpodobné, že kniha vyvolala pár vlnek, které se přelily kolektivním vědomím kultury a měly nakonec značný dopad. Mortimer Gray už nebyl slavný, ale jeho pokračující práce se nesmazatelně zapsala do dobového kontextu.

11.

Neothanatismu došel dech na počátku nového století. Roku 3010 přešlo hnutí "do podzemí" - nesnažilo se už pro smrtonosné divadlo získat co největší publikum, ale pro svá představení si volilo malé, pečlivě vybrané skupinky. Nebyla to ani reakce na pronásledování, jako spíš variace podivínské hry, prostě jiný druh dramatu. Bohužel si neothanatici nedali říct a nepřestávali mého trpělivého dvojníka s umělou inteligencí bombardovat neustálou korespondencí a telefonáty.

Ačkoli zbytek světa Vyčerpávací válka zklamala, byla přímo vodou na mlýn některých thanatických kultů. Jejich členové sdíleli velmi nezdravý zájem o nemoc jakožto způsob odchodu nahrazující násilné popravy, které se příliš okoukaly. Po nějakém čase, kdy thanatismus nadále upadal, prodělala tato odnož zvláštní mutaci - kultisté začali propagovat nemoc ne jako prostředek záhuby, ale jako cennou zkušenost, ze které se člověk hodně poučí. Ze dne na noc se objevil černý trh s karcinogeny a biologicky vyvinutými patogeny. Původci neštovic, cholery, dýmějového moru a syfilitidy už dávno vyhynuli, ovšem na světě bylo dost a dost chytrých genetických inženýrů, kteří dokázali syntetizovat vir bez větší námahy. Brzy našli klientelu pro celou řadu děsivých nemocí. Zvláště ceněná byla onemocnění, která postihovala jak duševní, tak tělesné zdraví, anebo jenom mozek - velké oblibě se těšila rekreační schizofrenie, která se jen tak tak nezařadila k úředně povoleným psychotropikům.

Ne bez jisté ironie jsem si vzpomněl na Ziru Majumdarovo nadšení pro živé sny, které jeho medimplantáty vyvolaly během zatěžkávací zkoušky v boji s podchlazením a omrzlinami.

Když se nový trend rozšířil mimo rady thanatiků a velké množství lidí začalo nemoc považovat za něco, čemu se mohou dočasně a bez následků oddávat, začal jsem slýchat své názory na smrt - bez uvedení autora - se zvláštním důrazem na nemoc. Popularitu si zejména získal názor, že to, co přestalo být základní nutností, se "přirozeně" stalo perverzním luxusním zbožím.

Nic z toho by zas tak nevadilo, kdyby se rozšíření rekreačních chorob dalo omezit jen na ty lidi, kteří se jim oddávat chtěli. Tito nadšenci se ale nehodlali zaměřit pouze na nepřenosné nemoci. Od Morových válek jedenadvacátého století nehrozila lidstvu žádná epidemie, ale teď to vypadalo, že medicína bude muset zmobilizovat všechny své síly. Ohrožení nezúčastněných stran, které by mohly být nešťastnou náhodou infikovány, donutilo mnohé státy k urychlenému zákazu sebepoškozování nebezpečnými nemocemi. Některé státy si však daly načas.

Kdybych jenom mohl, stál bych stranou a nade vše povznesený, ale ukázalo se, že ochrana mého domu má své skulinky. Roku 3029 se výjimečně odhodlaná thanatistka Hadria Nuccoliová rozhodla, že když já nepřijdu k ní, ona přijde za mnou. Nějak se dostala přes všechny pečlivě zabezpečené dveře a jednoho zimního rána napochodovala ve tři hodiny do mé ložnice.

Zmateně jsem se začal rozkoukávat, ale zmatek rychle vystřídala panika. Tohle byl nepřítel děsivější než vařící voda Korálového moře, protože tohle byl aktivní nepřítel, který mi chce ublížit - a naléhavost

hrozby nijak nezmenšovala skutečnost, že to pro mě dělala z lásky, ne z nenávisti (aspoň to tvrdila).

Kůže té ženy se leskla skoro jako rtuť, cloumala jí hrozná horečka, ale přesto nedokázala postát na jednom místě. Vypadalo to, že ji posedlo přímo neodolatelné nutkání pohybovat se a komunikovat, a mozek jí v tomto ohledu fungoval výborně - její výmluvnost byla přímo šílená.

"Pojď se mnou!" prosila mě a já jen tak tak uhnul její dychtivé paži. "Pojď se mnou na druhý břeh smrti a já ti ukážu, co tam je. Nemusíš se bát. Smrt není konec, je to jenom začátek. Je to proměna, která nás osvobodí z tělesné schránky jako housenku, abychom se stali duchy v nehmotném světě světla a barev. Jsem tvůj spasitel, na kterého jsi tak dlouho čekal. Miluj mě, drahý Mortimere, jenom mě miluj a všechno se naučíš. Chci být tvým zrcadlem; utop se ve mně!"

Klopýtal jsem sem a tam a celých deset minut jí dokázal unikat. Dokud se mě nedotkne, budu v bezpečí, to jsem věděl. Podařilo se mi vyslat tísňové volání, dřív než za hodinu však nikdo nemohl dorazit.

Celou dobu jsem se jí snažil její nápad vymluvit, ale nebylo to možné.

"Z věčnosti už není návratu," tvrdila mi. "Tohle není nějaký obyčejný virus, který stvořila náhoda a který podlehne v beznadějném boji s našimi medimplantáty. Nanotechnologie si s transmutatorem masa neporadí, tak jako tělo nemůže napadnout vlastní bílé krvinky. Opravdovým úkolem lékařských inženýrů - kdyby to jen věděli! - nebylo bojovat s nemocemi, ale zdokonalovat je, a my jsme na to přišli. Přináším ti největší dar, můj milý: elixír života, který z nás udělá anděly, bytosti světla a radostí!"

Utíkat nemělo smysl; unavil jsem se a ona mě chytla. Snažil jsem se ji povalit, a kdybych měl po ruce zbraň, určitě bych ji v sebeobraně použil, ale ona necítila bolest a jakkoli byly její medimplantáty pochroumané, já jí svými ranami ublížit nedokázal.

Nakonec jsem neměl na vybranou - musel jsem ji nechat, aby mě obejmula a přitiskla se ke mně - nic jiného ji nedokázalo utišit.

Bál jsem se za ni i za sebe; nevěřil jsem, že doopravdy touží zemřít. Nechtěl jsem, aby se nám něco stalo, ještě než přijede záchranka.

Když jsem ji měl v náručí, moje panika zdaleka neustoupila, naopak, byla daleko intenzivnější. Jakmile jsem ji nechal, aby se mě dotkla, byl jsem aspoň navenek klidnější. Pořád jsem si opakoval, že vůbec nezáleží na tom, jestli mě nakazí, protože sanitka už brzy přijede. Nevěděl jsem, jaké peklo si budu muset protrpět, než doktoři ten virus dostanou pod kontrolu: pro jednou byla panika moudřejší než zdravý selský rozum.

I tak jsem se rozplakal, když jsem se dozvěděl, že zemřela, a z celého srdce jsem si přál, aby k tomu nikdy nebylo došlo.

Do života jsem si ze setkání s Hadriou Nuccoliovou na rozdíl od předchozích letmých dotyků se smrtí moc neodnesl. Bylo to jen vyrušení z ustáleného způsobu života - něco, co se musí přežít, odsunout a zapomenout. Nezapomněl jsem na něj, ale podařilo se mi ho vytěsnit z vědomí. Nenechal jsem se jím ovlivnit.

V jednom díle svých Dějin jsem vynášel mučednictví jako důležitý vynález ve válce se smrtí; životy a konce svatých zaznamenané ve Zlaté legendě mě nepřestávají fascinovat dodnes. Když mě ale poněkud vyšinutí lidé pasovali za světce, začal mě návodný potenciál takových legend znepokojovat. Když jsem začal sepisovat Dějiny smrti, ani ve snu mě nenapadlo, že by moje analytická studie mohla obávané říši smrti napomoci získat trochu ztraceného území. Nějaký čas jsem zvažoval, zdali nemám dát celý projekt k ledu, ale nakonec jsem to neudělal. Ostatně, thanatici a jejich následníci si moje poselství vyložili po svém a svévolně ho překroutili - jim i všem ostatním jsem dlužil jasně vysvětlení.

Počet smrtí zaznamenaných v souvislosti s thanatismem a rekreačními chorobami začal po roce 3030 postupně klesat. Ve světovém měřítku jich byla pořád jenom hrstka, ale strach z nich šel dál - doktoři museli zachraňovat statisíce lidí, jejichž životy ohrozila vlastní nebo cizí hloupost.

Už v roce 2982 jsem se v jedné televizní debatě přes satelit utkal s faberem Khanem Mirafzalem. Tvrdil, že thanatismus dokazuje postupnou degeneraci pozemšťanů a že budoucnost mají jen mikrosvěty a vzdálené kolonie na jiných planetách. Lidé geneticky přizpůsobení pro život v nízké gravitaci (jako čtyřrucí fabeři) nebo pro kolonizaci planet by podle něj na thanatismus nikdy nepřišli. Tenkrát jsem se spokojil s tím, že jeho argumenty jsou přinejmenším pochybné. Lidé z kosmu neustále žvanili o dekadenci pozemšťanů, stejně jako stoupenci hnutí "Osvoboďte matku Zemi". O padesát let později jsem si už nebyl tak jistý. Nakonec jsem Mirafzalovi zavolal, abychom si o tom promluvili, tentokrát soukromě. Zpoždění signálu se na délce konverzace značně podepsalo, o to však byla zajímavější a razantnější.

Abych mohl prozkoumat širší horizont lidského snažení, rozhodl jsem se opustit Zemi, alespoň na čas.

Roku 3033 jsem dorazil na Měsíc a usídlil se v Maře Moscoviense, které se přirozeně nachází na odvrácené straně Měsíce.

12.

Šestý díl Dějin smrti z pera Mortimera Graye vyšel pod názvem Pole válečná 24. května 3044. Tématem je válka, ačkoli Grayovi o vlastní průběh bojů století devatenáctého a dalších nijak zvlášť nejde. Soustřeďuje se především na to, jak se vyvíjela mytologie války a zvláštní důraz klade na to, jak pokrok v oblasti masové komunikace ovlivnil a proměnil praktickou i ideologickou stránku války. Svůj rozbor začíná Krymskou válkou - právě ta se první těšila značnému zájmu medu a byla jimi dramaticky ovlivněna.

Před Krymskou válkou, tvrdí Gray, byly války "soukromými" záležitostmi, které zasáhly jen ty, kteří válku zahájili a kteří v nich bojovali. Dopad na obyvatelstvo válkou postižených oblastí býval často drastický, avšak civilista daleko od bojiště se nijak zvlášť nedotýkaly. Britské Timesy tohle všechno změnily, když vystavily ministry a generály dohledu a posměchu veřejnosti. Z Krymské války se stala věc veřejná. Skandál vyvolaly zprávy z fronty, odhalující komickou neschopnost armády, s níž ruku v ruce šly příšerné ztráty na životech - a teď nemluvíme o těch, kteří padli v poli, ale o těch, kterým se staly osudnými zranění a nemoci v podmínkách otřesně nedostatečné lékařské péče. Zpravodajství ovlivnilo jak konkrétní praxi, tak lidskou fantazii – přetavilo veškerou mytologii hrdinství do subtilního předíva nových legend, útokem Lehké kavalerie počínaje a sekulární kanonizací Florence Nightingalové konče.

Po celá dvě následující století se podle Graye válka a publicita proplétaly jako provazy v gordickém uzlu. Kontrola masmédií se stala nepostradatelným nástrojem k ovlivňování všeobecné morálky a válčící strany se musely zabývat nejen vojenskou strategií, ale i spřádáním válečných mýtů. Hrdinství a hurávlastenectví se staly bernými mincemi souhlasu; vlády, kterým se nepodařilo vybudovat hodnověrný a náležitě černočerný obraz nepřítele, musely padnout. Gray sleduje, jak tři světové války radikálně transformovaly postoje ke smrti ve válce a k ohrožení civilního obyvatelstva. Tento proces ovlivnila i následná mytologizace světových válek v literatuře i ústním podání. Podrobně se rozepisuje o tom, jak byla první světová válka "prodána" těm, kdož v ní museli bojovat, totiž jako válka, která ukončí všechny války, a všímá si i hořkého zklamání, když se toto očekávání nenaplnilo. Gray přesto tvrdí, že všechny tři světové války (brány jako celek) nakonec povedly lidstvo k postojům, které další válčení znemožnily.

Gray nezklamal očekávání svých čtenářů a odklonil se od interpretace moderních historiku, kteří světovou válku považovali za děsivou katastrofu a příšernou ukázku barbarství dávných věků. Dává za pravdu názoru, že nacionalismus, jenž nahradil velká náboženství coby společný jmenovatel komunity, je ubohou a triviální náhražkou; souhlasí i s tím, že ohromné konflikty, které vyvolal, byly tragické - ovšem podle něj

byly nutnou fází historického vývoje. Říše založené na víře koneckonců žalostně selhávaly ve svém základním úkolu a zákonitě podléhaly zániku a rozkladu. Základy opravdové pospolitosti, do níž by se mohlo celé lidstvo smysluplně zapojit, musely být znovu položeny, a to ve společném vědomí všech národů, jako část univerzálního dědictví lidstva.

Skutečným nepřítelem lidstva, což Gray vždy zdůrazňoval a zdůrazňuje to i nadále, je smrt sama. Opravdová pospolitost mohla vzniknout pouze tehdy, když člověk změnil přístup ke smrti, když se smrt stala jedním z prostředků, které vedou k lidským cílům. Války nesloužily jen k uspokojení okamžitých potřeb - ukončení žabomyších ekonomických sporů nebo ukojení megalomanských choutek diktátorů -, ale na proměnlivém plátně historie posloužily i dlouhodobějšímu cíli: dopřát lidem bezuzdný tanec smrti, který v nich buďto potlačí válečné sklony nebo je dovede přes práh záhuby.

Někteří kritici zavrhli Pole válečná jakožto dílo zjevně irelevantní ve světě, ze kterého války vymizely, ale ostatní přivítali skutečnost, že se Gray zařadil do hlavního proudu neškodných historických prací, které se zabývají jen tím, co je stoprocentně mrtvé a šest stop pod zemí.

13.

Život na Měsíci se nepodobal ničemu, co jsem zažil při cestování na Zemi. Nešlo jen o změnu gravitace, ačkoli i na tu jsem si musel dost dlouho zvykat, ani o každodenní nemilosrdná cvičení v centrifuze, která jsem musel podstoupit, abych se ještě někdy mohl vrátit na svou rodnou planetu, aniž bych se musel podrobit rozsáhlé operaci. Nevadilo mně ani skrznaskrz umělé prostředí kolem mě ani to, že jsem nemohl ven bez speciálního vybavení - v tomto ohledu se Měsíc podobal Antarktidě. Hlavní rozdíl spočíval v lidech.

Do Maře Moscoviense zavítalo jen málo turistů - ti se drželi na přivrácené straně - a pro většinu obyvatel bylo jen průchozí stanicí. Jako důležité průmyslové centrum bylo jedním z odrazových můstků pro emigranty. Vyráběly se tu raketoplány a další kosmické lodě kratšího doletu; coby jedno z hlavních obchodních center zásobovalo mikrosvěty nejen na oběžné dráze Země. Mnozí návštěvníci přicházeli z dalekých koutů sluneční soustavy.

Většina starousedlíků byla (tak jako já) nemodifikovaná nebo lehce modifikovaná zvratnou kyborgizací. Město navštěvovali hlavně fabeři, jež genetické inženýrství skvěle vybavilo pro nízkou přitažlivost. Na první pohled se lišili tím, že měli místo nohou jeden pár rukou navíc; proto byla většina veřejných budov přizpůsobena jak "dvounožcům", tak faberům - žádná chodba se neobešla bez zábradlí a žádný strop bez kroužků.

Pohled na fabery, jak poskakují jako gibboni sem a tam a dostanou se všude pětkrát až šestkrát rychleji než dvounožci, mě dodnes fascinuje, přestože jsem si na něj nikdy docela nezvykl. Faben mohou žít v gravitační studni Země jen s krajními obtížemi; na zemský povrch nesestupují prakticky nikdy. Ze stejného důvodu se pozemšťanům nepracovalo lehko v nulové gravitaci, pokud se nepodrobili rozsáhlé chirurgické modifikaci - když už ta genetická nepřicházela v úvahu. Proto nebyli "obyčejní" lidé, kteří se vypravili do vskutku faberského prostředí, vůbec "obyčejní". Měsíc se svou šestinovou gravitací byl ve vnitřní sluneční soustavě jediným místem, kde se fabeři stýkali s nemodifikovanými - nejbližším podobným místem byl Ganymedes.

O faberech jsem samozřejmě ponětí měl, ale - jak už to tak se všeobecně známými věcmi chodí - ta informace sama práchnivěla v nějakém hodně zaprášeném šupleti mého mozku, dokud ji přímá zkušenost nevytáhla na světlo a nevdechla jí život. Připadalo mi, že fabeři žijí neobyčejně rychle, ačkoli jsou obdařeni amortalitou stejně jako jejich blízcí příbuzní, lidé.

Tak například, fabeři měli děti ještě za života rodičů, velmi často několik v intervalech pouhých dvaceti či třiceti let! V agregátní rodině vyrůstaly tri nebo dokonce čtyři děti současně. V nekonečných rozlohách vesmíru neexistovala kontrola populace, žádné "právo nahrazení". Populace mikrosvěta mohla růst tak rychle, jak jen si mikrosvět mohl dovolit nabírat další hmotnost. Fabeři mimo jiné prosluli tím, že pořád něco dělají. I když mají čtyři ruce, pořád jim jedna chybí. Vůbec jim nedělá problémy zvládat dvě věci najednou, přičemž často visí jen za jednu končetinu - na Měsíci to znamená, že visí ze stropu jako netopýři. Jedna ruka je pak prostředníkem mezi zbývajícími dvěma, jež pracují na dvou vzájemně nesouvisejících úkolech.

Rychle jsem si uvědomil, že fabeři považují Zemi za dekadentní nejen kvůli široce pojímanému názoru, že budoucnost lidstva závisí na jeho rozptýlení po celé galaxii. Jim musel život na Zemi připadat nesnesitelně pomalý a usedlý. Nemodifikované lidstvo, které už dlouho ovládalo svoji ekosféru, připomínalo faberům nepraktické snílky, kteří se znuděně nimrají ve svých prostorných zahradách.

Fabeři nepohrdali nohama obecně, ale jasně rozlišovali mezi kolonisty, které nohama vybavili genetičtí inženýři, aby sestoupili do nového, cizího světa a něco s ním provedli, a obyčejnými pozemšťany, kterým nohy odkázali jejich předci, aby si mohli užívat plodů práce předešlých generací.

Na Zemi jsem měl neustále pocit, že by v nacpaném sálu člověk mohl hodit kamenem a s padesátiprocentní pravděpodobností trefit nějakého historika. V Maře Moscoviense by se historici dali spočítat na

prstech nemodifikované ruky - a to ve městě se čtvrt miliónem obyvatel. Ať už tu bydleli, nebo tudy jenom procházeli, obyvatele Měsíce daleko víc zajímala budoucnost než minulost. Když se moji sousedé dozvěděli moje povolání, obvykle jenom nasadili zdvořilý úsměv a potřásli hlavou.

"To vás tak tíží ty vaše nohy," říkávali fabeři mezi nimi. "Myslíte si, že díky nim chodíte vzpřímeně, ale ve skutečnosti vás stahují k zemi. Dejte jim příležitost a uvidíte, že zapustí kořínky."

Kdyby jim někdo řekl, že metafora "mít kořeny" není na Zemi ničím negativním, asi by se rozesmáli.

"Zbavte se nohou a naučte se houpat a přeskakovat," radili mi často. "Zjistíte, že lidé kořeny nepotřebují. Stačí natáhnout čtyři, ne dvě ruce a hvězdy máte na dosah. Nechte minulost hnít na dně té hluboké, temné studně a dejte nebi, co mu náleží."

Rychle mi přešly do krve obranné mechanismy mých nemodifikovaných kolegů. "Člověk nemůže přetnout všechny svazky s pevnou zemí," říkali jsme faberům pořád dokola. "Někdo si musí poradit s většími kusy hmoty, kterých je celý vesmír plný, a bez nohou s opravdu těžkými tělesy nic nenaděláte. Planety vytvářejí biosféru a biosféra produkuje takový luxus jako vzduch. A jestli jste dohlédli dál než ostatní lidé, není to kvůli tomu, že umíte přeskakovat, ale protože stojíte na ramenou dvounohých obrů."

Takové slovní potyčky se nikdy neobešly bez vtipkování. S faberem jste se prakticky nemohl pohádat - mluvili stejně živě, jako se pohybovali. "Člověk bez nohou je jako ryba bez bicyklu," citovali mi často. "A historie, to jsou jenom takový kecy v kleci."

Člověka, který by si svým posláním byl méně jistý než já, by škádlení faberů dokázalo svést na scestí, ale já už byl na tomto světě skoro dvě stě let a pochyby ohledně užitečnosti mého povolání mě rozhodně netrápily. Přístup k informacím byl na Měsíci stejně dobrý jako kdekoli v civilizovaném Ekumenu, a tak jsem krůček po krůčku metodicky pokračoval v úkolu, který jsem si sám vybral.

Jak bylo na Měsíci dobrým zvykem, s prací jsem pořádně pohnul. Bylo to snad nejšťastnější období mého života - ovšem všechna přirovnání pokulhávají, když vás od dětství a mládí dělí tolik let co mě.

Paměť je nespolehlivou berličkou pro ty mozky, které se ještě nesmířily s myšlenkou věčnosti.

14.

Sedmý svazek Dějin smrti z pera Mortimera Graye, totiž Poslední soud, vyšel 21. června roku 3053. Jeho tématem byla série krizí od

druhé poloviny dvacátého století do konce století jednadvacátého, z nichž každá dovedla lidstvo na okraj propasti.

Gray velmi podrobně popisuje různé atomové útoky, které vedly k brazilskému nukleárnímu úderu na Argentinu roku 2079, a rozepisuje se i o Morových válkách, které řádily skoro celé století. Rozebírá jednotlivé faktory - skleníkový efekt, půdní erozi, znečištění a odlesňování -, které málem nenapravitelně poškodily ekosféru. Detailní kartograf smrti si nemohl nechat ujít příležitost popsat osud "ztracených miliard" rolníků, pro něž nebylo v novém ekologickém a ekonomickém pořádku místa. Gray nesmlouvavě poukazuje na to, že za méně než dvě stě let tehdy zemřelo víc lidí než v předcházejících deseti tisíci letech. Ironicky dodává, že lékařská věda jednadvacátého století, které se skoro podařilo porazit smrt a která se tolik zasloužila o vylepšení života, uspíšila malthusiánskou krizi obludných rozměrů. Přichází s hypotézou, že nová medicína a nové nemoci mohly být rubem a lícem jedné mince a že nové technologie v zemědělské výrobě (od Zelené revoluce dvacátého století po farmotovárny s tkáňovými kulturami století dvaadvacátého) měly za následek hladomor i nasycení.

Gray míní, že tehdy vešla válka proti smrti do nejkritičtější fáze. Lidstvo se vzdalo zbraní obrazotvornosti ve prospěch zbraní efektivnějších. Stručně řečeno, tyto efektivní zbraně rozmnožovaly život tak úspěšně, že zároveň rozmnožovaly i smrt. Dříve byl růst populace omezen dostupnými zdroji a válka se smrtí byla válkou duchovního přizpůsobení, jehož cílem bylo usmíření. Když byl koncept "usmíření' překonán a padly tak "přirozené" zábrany, hrozilo nebezpečí, že se celá civilizace zadusí svými odpady. Lidstvo vyvinulo zbraně, které mu měly dopomoci k vítězství nad smrtí, a zároveň zbraně, kterými se samo mohlo zničit. Nukleární arzenály a zásoby viru HIV se hromadily ve mnoha zemích světa - dvě hlavně jedné brokovnice, kterou třímala kostnatá ruka smrti, namířené na celou civilizaci. Rány, které lidstvo utrpělo, klidně mohly být smrtelné, ale krize byla nakonec zažehnána. Biologie a příbuzné vědní obory, které si právě protrpěly jednu z nejžalostnějších fází svého vývoje, si o krok udržely náskok před problémy, kterým pomohly na svět. Potravinářská technologie konečně zbavila člověka blahosklonného diktátu přírody a z polí se přestěhovala do továren, aby docela osvobodila člověka od vrtochů ekosféry a vydláždila tak cestu k Zahradě Zemi.

Gray zastává názor, že právě tohle byl podivuhodný triumf zdravého rozumu. Z něho vzešel politický systém, který umožnil kolektivní vládu nad celým světem. Soudí, že řešení zdaleka není utopické, a připouští, že daný politický systém byl přinejlepším vratký a provizorní, ale svůj účel koneckonců splnil. Zdůrazňuje, že ve finále válku nevyhrál vědecký výzkum, ale schopnost spolupracovat, dělat

kompromisy, budovat společenství. Tyto schopnosti jsou podle něj dědictvím jak tisíců let pověr a náboženství, tak stovek let vědy.

Poslednímu soudu kritici nevěnovali tolik pozornosti, neboť se předpokládalo, že látka je všeobecně velmi dobře známa. Vzhledem k tomu, že se nám z tohoto období zachovalo mnoho archivních materiálů, Grayův důraz na němý text a nepohyblivé fotografie se mnoha komentátorům zdál přízemní a jedním slovem perverzní, nehodný opravdového historika.

15.

Po dvaceti letech života pod hvězdným nebem nahlodala magnetická přitažlivost hvězd moje pevné odhodlání. Vážně jsem uvažoval, že si podám žádost o modifikaci pro nízkou přitažlivost a odjedu se skupinkou kolonistů z Maře Moscoviense do nového mikrosvěta, nebo že se přestěhuji na jeden ze satelitů Saturnu či Uranu, do světa, kam úrodné sluneční záření příliš neproniká a kde lidé žijí pouze z plodů vlastní práce a rozumu.

Avšak léta ubíhala a já neodcházel.

Častokrát jsem toto selhání připisoval zbabělosti nebo oné dekadenci, kterou nám vyčítali fabeři a další větve lidského rodu. Někdy jsem si připadal jako brouk, který se vylíhl na dně hluboké jeskyně a který se díky práci mnoha generací dostal až na okraj oné jeskyně, z něhož má výhled na celý širý svět, ale který se nikdy neodhodlal k poslednímu kroku, jenž by ho nakonec dovedl do dáli. Spíš jsem se v myšlenkách stále častěji vracel k Zemi. Čím déle jsem byl na Měsíci, o to raději jsem vzpomínal na mnohé přírodní scenérie. Takové vzpomínání jsem si koneckonců nemohl vyčítat - Země byla přece mým domovem. Nebyla mým jediným světem, ale byla kolébkou všeho lidstva. Ať už si fabeři a jim podobní říkají, co chtějí, Země vždy zůstane vzácným klenotem, který by člověk nikdy neměl opustit.

Tehdy mi připadalo hrozné - a čas na mých pocitech nic nezměnil - , že by se člověk mohl rozšířit po celé galaxii, vzít si s sebou spoustu rostlin a zvírat, které by obývaly stovky cizích světů, a nakonec úplně zapomenout na svět, ze kterého vzešli jeho předkové. Jednou mě v Maře Moscoviense navštívil Khan Mirafzal, faber, s nímž jsem kdysi debatoval v televizi a potom znovu před vystěhováním na Měsíc. Jeho domovem byl mikrosvět v pásu asteroidů, kterému se právě stavěl motor. Ten nakonec mikrokolonii vyveze mimo sluneční soustavu a dál do neznáma. Byl to mírný a laskavý člověk, kterého by ani nenapadlo usvědčovat mě z nějakých omylů, ale na druhé straně byl člověkem s velkolepou vizí, který nedokázal spoutat nadšení pro svůj příští osud.

"Na Zemi nemám žádné kořeny, ani metaforicky vzato. V mém těle byla adaptační řada mnohonásobně porušena. Každý faber se rodí znovu, rozvržen a syntetizován, jsme doslova selfmademani, patříme všude a nikam. Naším domovem je nespoutané prázdno vesmíru, to je naše království a dědictví. Nic nám není podivné, nic nám není cizí. Blastulární inženýrství nám dalo do vínku svobodu, a já té svobody hodlám plně využít. Kdybych se nutil k něčemu jinému, zrazoval bych jen svoji přirozenost."

"Blastulární inženýrství v mém případě pouze dovršilo proces adaptace, který přirozený výběr ponechával otevřený," připomněl jsem mu. "Nejsem žádný nový člověk, jehož by k Zemi nic nepoutalo."

"Ale ne," namítal mírně. "Přirozený výběr by nikdy nedošel až k amortalitě, protože přirozený výběr a následná změna se realizuje pouze smrtí a náhradou. Když genetičtí inženýři přišli se způsobem, jak se vyrovnat s prokletím stáří, ukončili tím přirozený výběr navždy. První a největší svobodou je čas, můj příteli, a ty máš všechen čas na tomhle světě. Můžeš se stát, kým chceš. Ale kým chceš opravdu být, Mortimere?"

"Historikem," odpověděl jsem rozhodně. "Jsem historik, protože jím chci být."

"To je všechno strašně hezké - ale jak dobře víš, historie není nevyčerpatelná. Končí dnešním dnem, tímhle okamžikem. Na druhé straně budoucnost..."

"Patří tvému druhu. To vím, Miro, a nesnažím se to zpochybňovat. Ale co vlastně je ten váš druh, když už máte tu úžasnou svobodu být, čím chcete být? Když se hvězdolet Pandora setkal s korábem z jiné sluneční soustavy, jejich posádky, jež se skládaly z jedinců biologicky upravených pro život v nulové gravitaci, si byly podobné jako vejce vejci, na rozdíl od jejich nemodifikovaných předků. Základním metabolismem se lišili, ale to jen ponouklo faberskou posádku k výměně molekul života, aby jejich genetičtí inženýři mohli syntetizovat a používat chromozómy obou druhů. Co je to ale za svobodu, která dovádí všechny kosmonauty ke stejné podobě?"

"Zase přeháníš," tvrdil mi. "Zpravodajství celou tu věc s podobností nafouklo, ale skutečnost je trošku jiná. Ano, setkání Pandory nemůžeme považovat za první kontakt mezi pozemšťany a mimozemšťany, protože rozdíl mezi slovy pozemský a mimozemský se setřel dávno předtím, než k něčemu podobnému došlo. Ale že by naše svoboda vedla jenom ke všeobecnému zprůměrění, že by adaptace na nulovou gravitaci byla jakousi existenciální svěrací kazajkou - tomu nevěřím. Třeba konstruktivní kyborgizace, která otevírá nový rozměr svobody, je skoro pole neorané."

"Nic pro mě," otřásl jsem se. "Moje nohy mě nejspíš doopravdy stahují k zemi a na gravitaci jsem vážně závislý. Já nedokážu odhodit minulost jako obnošenou ponožku. Ty si asi myslíš, že bych ti měl závidět... nic takového. Podle tebe se jako ustrašené děcko držím sukní matičky Země, zatímco vy jste na prahu skutečné dospělosti, ale já jsem pevně přesvědčen, že pro člověka je důležité někam patřit."

"To si taky myslím," odtušil faber tiše. "Jenom mi nepřipadá, že Země je nebo by měla být tím místem. Mortimere, není důležité, odkud vycházíš, ale kam směřuješ."

"To pro historika neplatí."

"To platí pro každého. Historie končí, Mortimere, život ne – už ne."

Byl jsem zpola přesvědčen, že Khan Mirafzal má pravdu, ale jeho radou jsem se neřídil. Na tom se nic nezměnilo. Možná jsem stále v pasti dětských představ, možná se utápím v dekadenci lotofágů, ale i kdyby to byla pravda, tehdy jsem žádné východisko z té pasti neviděl a nevidím ho ani dnes.

Možná že by všechno dopadlo jinak, kdyby se jedno z mých setkání se smrtí odehrálo na Měsíci, ale nic takového se mi nepřihodilo. Kopule dómu, kde jsem žil, byla jednou proražena, ale trhlina se zacelila, ještě než došlo k významnější ztrátě vzduchu. Byla to hrůza, nikoli však hrozba. Když se to vezme kolem a kolem, Měsíc opravdu připomínal Antarktidu - jen ty rozsedliny tam nebyly. Osud rozhodl, že všechny formativní zážitky budou v mém případě spojeny s vodou, ať už velmi horkou, nebo velmi, velmi studenou.

Nakonec se mi po Zahradě Zemi začalo stýskat tak moc, že jsem se na ni vrátil a zapřísáhl se, že ji neopustím, dokud nedopíšu Dějiny smrti. Už jsem ji neopustil nikdy.

16.

Osmý díl Dějin smrti z pera Mortimera Graye vyšel pod názvem Fontány mládí l. prosince roku 3064. V tomto díle se Gray zaměřil na prvotní technologie dlouhověkosti a základní trendy v kyborgizaci století čtyřiadvacátého a pětadvacátého. Sleduje vývoj nové "politiky nesmrtelnosti", která byla zakotvena v nové Chartě lidských práv, totiž v právu na dlouhověkost pro všechny. Popisuje též vývoj Zamanových transformací, které umožnily naprogramovat blastuly pro dlouhověkost a konečně navedly lidstvo na cestu k zásadní proměně.

Podle Graye je Manifest Nových chartistů životně důležitou smlouvou, která byla předzvěstí nové fáze pokračující války se smrtí, neboť definuje lidstvo jako jednotnou armádu, sjednocenou společným zájmem. Se zbožnou úctou cituje Gray preambuli dokumentu: "Člověk se

rodí svobodný, ale všude ho poutají okovy smrti. V minulostí si byli lidé rovni v jednom jediném ohledu: všichni nesli kříž stáří a postupného chátrání. Již brzy nadejde den, kdy bude tento kříž sňat; přijde nová svoboda a s novou svobodou i nová rovnost. Nikdo nemá právo vyjít ze žaláře smrti, když jeho druhové zůstávají přikováni."

Gray je pečlivým kronikářem dlouhého zápasu, jejž museli chartisté na fóru celosvětové politiky svést; popisuje tyto boje se zaujetím, které v posledních třech dílech víceméně chybělo. Na popisech "pronásledování" Aliho Zamana není nic suchého a velmi barvitě je popsán i odpor společenství národů k jeho návrhu, aby byla příštím generacím dána do vínku skutečná amortalita. Gray přiznává, že má oproti opatrným a zmateným vrstevníkům Aliho Zamana výhodu odstupu a že jako člověk, který prodělal Zamanovu tranformaci, bude v této věci nutně zaujatý, přesto však nevidí důvod, proč by měl být absolutně nestranný. Z jeho hlediska jsou Zamanovi odpůrci zrádci ve válce proti smrti, pro něž takřka nenachází omluvy. Když se snažili zachránit "lidství“ před vpádem biotechnologie - nebo přinejmenším omezit rozsah takového vpádu mýtem "přirozených" lékařských zásahů -, pak byli (viděno přísnýma Grayovýma očima) tito mužové a ženy záměrně slepí a lhostejní k blahu vlastních dětí.

Někteří kritici Graye obviňovali z nedůslednosti, protože nechová tolik sympatií k nejrůznějším druhům symbiózy organických a anorganických systémů, které byly tehdy experimentálně vyvíjeny. Jeho popisy kyborgických experimentů jsou vskutku chladnější - ne že by snad takové pokusy považoval za "nepřirozené", spíš jen relativně bezvýznamné ve válce proti smrti. Má sklon spojovat kyborgické koketování s kosmetickou biotechnologií - obě pak pokládá za příznaky přetrvávající úzkosti z předpokládané "nudy z nesmrtelnosti" - úzkosti, která vedla první generaci dlouhověkých lidí k hledání různorodosti a "multidimenzionality". Mnoho zastánců kyborgizace a symbiózy člověka se strojem, kteří se povazovali za průkopníky vědy, nařklo Graye z krajního konzervatizmu. Pokud se uzavírá jejich myšlenkám, je od něj pokrytecké kritizovat lidi, kteří v méně osvícených časech zanevřeli na Aliho Zamana.

Tento spor se díky některým prudkým útokům dostal na veřejnost a značnou měrou přispěl k popularitě knihy na síti. Mortimer se stal málem tak slavným jak před sto lety.

17.

Po návratu na Zemi jsem se usadil v Tonze, kde pilní Kontinentální inženýři budovali v relativně mělkém moři nové ostrovy.

Kontinentální inženýři si vypůjčili jméno od skupiny z pětadvacátého století, která se snažila přesvědčit OSN, aby přehradila Gibraltarský průliv. A protože se ze Středozemního moře vypaří více vody, než do něj přiteče z řek, po vybudování přehrady by se značně zvětšila územní rozloha jižní Evropy a severní Afriky. Plán nebyl přirozeně nikdy realizován, ale noví Inženýři využili klimatických změn způsobených nadcházející dobou ledovou a začali propagovat navršení nových ostrovů v tropech, kde by se mohli zabydlit emigranti z takřka zamrzlého severu. Kombinací různých postupů - oséváním mělčích moří bleskově rostoucími umělými koraly a využitím organismů, které stavěly ohromné věže ze zpevněného písku - vytvářeli Inženýři rozsáhlá souostroví, z nichž mnohá propojili ohromnými mosty.

Mezi nově vyzdvižené ostrovy vysadili ekologové, spolupracující s Kontinentálními inženýry, hustý koberec z chaluh, který se táhl několik tisíc mil. Ostrovy a jejich okolí byly postupně zabydlovány rostlinstvem a živočichy a s pomocí Mikronéských stvořitelů se dávaly dohromady celé ekosystémy - byli to titíž Stvořitelé, jejichž pozoruhodná díla jsem kvůli ztroskotání Genesis doposud nespatřil. Měl jsem velkou radost, že budu mít příležitost zhlédnout jejich nové a troufalejší projekty na vlastní oči.

Po měsíčních dómech se stříbrnými stropy mi připadal západ slunce do hluboké modři Pacifiku jako neslýchaný luxus a já se klidně nechal unést. Romantika ostrovů mě omámila natolik, že jsem se přiženil do agregátní rodiny, která se dávala dohromady, aby vychovala dítě. A tak jsem se ve věku necelých dvou set let stal poprvé rodičem. Pět ze sedmi zbývajících rodičů byli ekologičtí inženýři, kteří strávili spoustu času na cestách, a tak jsem byl našemu dítěti, holčičce jménem Lua Tawana, neustále nablízku. Náš vztah mi připadal neobyčejně důvěrný.

Mezitím jsem strávil hodně času veřejnou polemikou se samozvanými kyborgizátory, kteří si z posledního dílu chtěli udělat fackovacího panáka a strhnout na sebe pozornost a sponzorské dary, jež si Kontinentální inženýři vydobyli už dávno. Považoval jsem jejich námitky za nespravedlivé a irelevantní; oni si zase mysleli, že z útoku mohou vyždímat trochu slávy, které jsem se kdysi těšil. Jejich argument v kostce: svět natolik omámily výdobytky genetického inženýrství, že lidé už ani nevnímají nejrůznější možnosti přesahující rámec manipulace s DNA. Prohlašovali, že jsem jeden z mnoha současných spisovatelů, kteří "dehistorizují“ kyborgizaci a díky nimž se zdá, že v minulosti, současnosti - a implicitně i v budoucnosti - organicko/anorganická integrace a symbióza hrály a hrají jen okrajovou roli v dějinách pokroku. Kyborgizátoři přiznávali, že v minulosti, v dobách paměťových boxů a psychedelických syntetizátorů, si některými praktikami vysloužili velmi

špatnou pověst, ale neopomněli dodat, že to všechno pouze vnuklo veřejnosti falešnou představu o skutečném potenciálu jejich vědy.

Pro mě bylo zvláště důležité, že kyborgizátoři se zvláštním zápalem tvrdili, že biotechnologové vyhráli jen jednu bitvu se smrtí a že takzvaná "amortalita" se nakonec ukáže jako nedostatečná. Uznávali, že Zamanovy transformace dramaticky prodloužily délku lidského života - tak dramaticky, že nikdo nevěděl jistě, kolika let se mohou amortálové dožít -, ovšem nikdo ještě nedokázal, že takové prodloužení života neznamená jen pár století navíc. V tom uhodili hřebíček na hlavičku - i nejoptimističtější stoupenci Zamanových transformací nebyli ochotni slíbit život dlouhý několik tisíc let a některé procesy stárnutí (zvláště ty spojené s chybami v kopírování DNA) amortály do jisté míry pořád ještě postihovaly.

Autentické nesmrtelnosti se dá podle kyborgizátorů dosáhnout pouze spojením organických a anorganických technologií. Současný člověk potřebuje nejen život, ale i život po životě. A pro takový život po životě bude nutné najít způsob transkripce osobnosti do anorganické matrice. Maso a kosti mají své výhody, ale křemík přece jenom vydrží déle. Genetičtí inženýři dokázali pravé divy při přizpůsobování lidí podmínkám mikrosvětů a neznámých planet, ale jen konstruktéři jsou zatím schopni postavit bytosti pro vskutku extrémní podmínky.

Nápad zkopírovat lidský mozek do anorganické matrice je přirozeně velmi starý. V dobách před vynálezem amortality byl široce rozebírán, byť až příliš optimisticky; po jejím objevu byl odsunut na vedlejší kolej a dlouho stál na úplném okraji zájmu. Mechaničtí "lidští analogové" a virtuální simulátory se vyvíjely společně s technikami dlouhověkosti, ale evoluce takových druhů byla doposud spíše divergentní než konvergentní. A podle kyborgizátorů teď nastal čas změny.

Ačkoli jsem z podsouvané role bídáka a strašáka velkou radost neměl, podnikl jsem jen pár polovičatých pokusů o usmíření se samozvanými protivníky. K jejich velkolepým plánům jsem nadále přistupoval skepticky a ve veřejné debatě jsem s gustem chladil jejich nadšení. Byl jsem natolik vyzrálý, že jsem se nad jejich urážky dokázal povznést - jen když se snížili k tomu, že mě nazvali salonním thanatistou, trochu mě bodlo u srdce.

"Ta vaše nekonečná knížka se jenom vydává za dějiny," napadl mě jednou ve veřejné debatě Lok Co Kam, snad nejvýřečnější mladý kyborgizátor. "Ve skutečnosti je jenom obhajobou pornografie smrti. Její nehybnost a mlčení nejsou známkou učené důstojnosti, ale slouží jenom ke znásobení jejího účinku."

"To je absurdní!" vykřikl jsem, ale on se nedal odbýt.

"Co v dnešním světě vzbudí větší vzrušení než zvuk ticha? Jaký pohyb zneklidní víc než nehybnost? Předstíráte, že ve válce se smrtí stojíte jako komentátor a soudce opodál, ale ve skutečnosti bojujete - na ďáblově straně, ať už o tom víte nebo ne."

"V něčem máte kus pravdy," uznal jsem po delší chvilce. "Nehybnost a mlčení textu jsou opravdu možná prostředky ke znásobení odezvy - pokud ano, tak jen proto, že jinak čtenářům nezpřístupním hrůzu, kterou stín smrti budil v tehdejším světě. Styl mé knihy je záměrně archaický, tak se snažím čtenáři přiblížit vzdálenou minulost - ale vyznění mé knihy je triumfální. Mnohokrát jsem opakoval, že je v pořádku, když symbolika smrti získá na chvíli pornografické rysy: Ovšem pochopíme-li fenomén smrti, přízrak pornografie se vytratí a my naprosto jasně uvidíme, kým naši předkové byli a čím jsme se stali my. Až budou moje Dějiny hotové, nikdo je nebude moci považovat za pornografické a nikoho ani nenapadne, že smrt nějakým způsobem oslavují."

Lok Co Kama má argumentace nepřesvědčila, ale tentokrát jsem měl pravdu já. Dnes moji knihu nepovažují za nemravnou ani moji odpůrci.

Když už nic jiného, moje debaty s kyborgizátory vzbudily jisté očekávání ohledně devátého dílu Dějin, který je měl dovést až do dneška. Mnozí očekávali, že svazek devátý bude také posledním, což jsem z vrozené opatrnosti nekomentoval. Možná si jenom lichotím, ale skutečně věřím tomu, že si mnoho lidí od té knihy slibovalo definitivní zhodnocení dnešního světa.

18.

Devátý svazek Dějin smrti vyšel pod názvem Amortální líbánky 28. října 3075. Mnozí recenzenti Grayovi neodpustili, že solidních dat je v tomto svazku poskrovnu. Kniha se zabývá různými názory na dlouhověkost a amortalitu po uzákonění zásady, že každé dítě má právo narodit se jako amortál. Popisuje opožděný zánik nukleární rodiny, ideologickou vzpouru Humanistů, jejichž boj za "autentického Homo sapiens" donutil mnohé, aby se uchýlili na ostrůvky, jež Kontinentální inženýři nyní integrovali do svého "nového kontinentu". Komentuje rovněž nástup nových filosofií jako neo-stoicismu, neo-epikurejství a xenofilie.

Tyto proudy pak zařazuje do kontextu celého spektra postojů, mýtů a fikcí, které vznikly za dlouhá tisíciletí melancholického rozjímání o možnostech dlouhověkosti. Gray tvrdí, že tyto staré představy - včetně hypotézy, že lidem amortalita nakonec přijde nesnesitelně nudná - náleží do kategorie "kyselých hroznů". Dokud nebyla amortalita možná, lidé si pochopitelně vymýšleli, proč by taková amortalita stejně nebyla žádoucí.

Když se stala reálnou, zbývalo vybojovat bitvu v obrazotvornosti - zbavit se vypiplaných fobií a přijít s novou mytologií.

Gray se odmítá zabývat myšlenkou, že by amortalita mohla být na škodu. K Humanistům se staví přezíravě a prvotními thanatiky, kteří amortalitu vytrvale odmítali, přímo pohrdá. Přesto se do myšlení takových lidí snaží vcítit, tak jako se snažil porozumět pozdním thanatikům, kteří mu pomohli na prvních příčkách cesty k proslulosti. Neo-stoické tvrzení, že amortalita jde ruku v ruce s askezí, odsoudil jako "pochopitelný blud". Tak jako mnoho dalších výroků ho i tento verdikt vehnal do sporu s mnoha neo-stoiky, kteří byli roku 3075 ještě naživu. Vzhledem k tomu, že byl celý život stoupencem "uměřeného hedonismu", ani jeho kritiky nepřekvapilo, že Gray vyzdvihl neo-epikurejství jako ideální doplněk amortality. Jenom ti nejnesmiřitelnější kritici se pak odvážili prohlašovat, že mezi jeho vlažným neo-epikurejstvím a neo-stoicismem není prakticky žádný rozdíl.

Amortální líbánky srovnávají statistiky natality a mortality v sedmadvacátém, osmadvacátém a devětadvacátém století a všímají si i všeobecného rozšíření Zamanových transformací, do vršení celosvětové ektogeneze, kolonizace sluneční soustavy a výprav mimo ni. Gray již v předmluvě děkuje Khanovi Mirafzalovi a dalším vědcům z Měsíce a Marsu, kteří se s ním podělili o informace o pomalu se rozšiřujících mikrosvětech i o hvězdoletech, které se vydaly do všech stran daleko razantnějším tempem. Gray upozorňuje na to, že výměna informací mezi jednotlivými databázemi je omezena rychlostí světla a že pozemští historici budou možná muset čekat na zásadní informace o koloniích za Mayou celá staletí. Z dat vyplývalo, že populace různých druhů člověka rychle vzrůstá, zatímco počet nemodifikovaných pozemšťanů pomalu klesá. V devětadvacátém století, poznamenává Gray mimochodem, vymřel druh Homo sapiens, ovšem pro jeho potomky se nikdo neobtěžoval vymýšlet latinská druhová jména.

Je docela pochopitelné, že v Amortálnich líbánkách se o kyborgizaci příliš nemluví, čehož kyborgizátoři halasně využili, aby si přihřáli notně vychladlou polívčičku. Gray se skutečně pozastavuje nad posedlostí paměťovými boxy, naznačuje však, že i kdyby fungovaly lépe a uchovávaly soubor vzpomínek, které by se daly přesvědčivým způsobem přehrát do živého vědomí, měly by jen okrajový dopad na přizpůsobení se amortalitě. Na konci dílu však Gray ohlašuje desátý díl, kterým uzavře svůj opus magnum, a slibuje, že v něm rozebere futurologickou argumentaci kyborgizátorů, jakož i naděje a vyhlídky dalších myšlenkových směrů.

19.

V roce 3077 - tehdy bylo Lue Tawaně dvanáct let -, zahynuli tři její rodiče, když se helikoptéra za bouřky zřítila do moře u ostrova Vavau. Tehdy má dcera poprvé pohlédla do tváře smrti, která nebyla z našeho světa vykázána nadobro.

Nebylo to poprvé, co jsem ztratil své blízké, i předtím jsem takový zármutek sdílel společně s ostatními, ale v jednom byla tahle zkušenost nová. Všichni se shodli, že právě já bych měl nést hlavní zodpovědnost za to, aby se Lua pres tu ztrátu přenesla - vždyť jsem byl koneckonců předním světovým expertem na smrt.

"Ta hořkost tě časem přejde," ujišťoval jsem ji. Kráčeli jsme po písečné pláži a dívali se do zdánlivě nehybného moře udušeného chaluhami. "Čas vyléčí skutečné rány i šrámy na duši."

"Já nechci, aby se zahojily," řekla odhodlaně. "Chci je nechat hnisat. Měly by hnisat a taky hnisají."

"Já vím," zmohl jsem se na dost neohrabanou odpověď. "Zahojí se, ale nezmizí - to jsem chtěl říct. Chtěl jsem říct... že se s nimi naučíš žít, že tě nebudou pořád stravovat."

"Ale nakonec zmizí," pronesla s jistotou vlastní jen těm, kteří náhle porozuměli a zmoudřeli. "Lidé zapomínají. Nakonec zapomenou úplně všechno. Do naší hlavy se toho moc nevejde."

"To není tak úplně pravda," nedal jsem se a vzal ji za ruku. "Ano, všichni zapomínáme. Čím déle žijeme, tím více vzpomínek musíme setřást. Rozumní lidé dávají přednost čerstvějším, naléhavějším vzpomínkám, ale to všechno závisí na tvojí vůli. Důležité věci si pamatujeme a nezáleží na tom, jak dávno se přihodily. Při katastrofě v Korálovém moři jsem málem přišel o život, skoro před dvěma sty lety, ale pamatuju si to, jako by se to stalo včera." Hned mi bylo jasné, že lžu. Pamatoval jsem si, co se stalo, to ano, taky jsem si pamatoval hodně z toho, co padlo v té přízračné osvětlené chodbě a v záchranném člunu, ovšem pamatoval jsem si to jako pečlivě uspořádaný soubor faktů, ne jako zážitek.

"Kde je teď?" zeptala se Lua.

"Jmenuje se Emily," odpověděl jsem na jinou otázku, protože tuhle jsem zodpovědět nemohl. "Emily Marchantová. Ona uměla plavat, já ne. Kdyby tam tehdy nebyla, nedostal bych se z lodi. Sám bych nikdy nesebral odvahu, ale ona mi nedala na vybranou. Řekla mi, že to musím udělat, a měla pravdu." Zmlkl jsem - to odhalení mě šokovalo, i když jsem to vždycky věděl.

"Ztratila celou rodinu," pokračoval jsem. "Teď už bude v pořádku, ale nezapomněla. Pořád je to živé. To se ti snažím říct, Luo. Po dvou stech letech si budeš pořád pamatovat, co se stalo, pořád to bude živé, ale budeš v pořádku. Věř mi, budeš v pořádku."

"Teďka zrovna," začala a zvedla ke mně své temné, oduševnělé oči, které vypadaly tak nesnesitelně velké a smutné, "se mi vůbec nechce být v pořádku. Chce se mi brečet"

"To nevadí," utišoval jsem ji. "Klidně breč." Šel jsem jí příkladem.

Stalo se, co jsem předpověděl. Lua rodiče oplakala, ale tragédie ji nakonec nezlomila. Postoj mých druhů a družek mi připadal až přepjatě klidný a filosofický, jako kdyby ztráta tří blízkých byla jenom prázdným políčkem na nekonečném filmu jejich života. Všichni si zvykli na vlastní amortalitu a dlouhý život je hluboce ovlivnil; nezačali se nudit, ale dosáhli vyrovnanosti, kterou jsem jim nemohl docela schvalovat.

Snad byl jejich postoj rozumný a nevyhnutelný. Kdyby se amortálové prohýbali pod tíží úzkosti po každé smrti, nakonec by se psychologicky zmrzačili a jejich vlastní život by byl nesnesitelný. Stejně jsem si nemohl pomoct - Lua měla pravdu, člověk si měl uchovat něco z toho "hnisu" a náležité vědomí tragédie.

Myslel jsem si, že to vždycky dokážu, ale taky jsem se mohl mýlit.

Rozvod samozřejmě nepřicházel v úvahu; my - zbývající rodiče - jsme pořád měli zodpovědnost za Luu. Kdyby se ti tři prostě sebrali a odešli, což bylo vysoce nepravděpodobné, byli bychom je nahradili, ale nepřipadalo nám vhodné hledat náhradu za mrtvé, a tak jsme zůstali rodinou o pěti rodičích. Naše láska byla vždycky střízlivá, bylo v ní víc ohleduplnosti než vášně, ale ta ztráta nás sblížila. Sdílená bolest nám umožnila niternější pochopení ostatních členů rodiny.

Kvalita našeho života utrpěla, ale přinejmenším jsme si nepříjemně ostře uvědomili, že ona tragédie má také pozitivní, světlou stránku. Často jsem uvažoval o tom, co jsem řekl Lue - o tom, jak člověk nemá zapomínat nejdůležitější a nejhodnotnější věci, a o roli, kterou hraje smrt při určování nejdůležitějších a nejhodnotnějších prožitků. Zpočátku jsem si ani neuvědomoval, jak hluboce se do mého srdce vryly její naivní úvahy, ale časem mi to začalo docházet. Opravdu bylo důležité uchovat si trochu hnisu, uzdravit se, ale nevyhladit všechny jizvy způsobené úmrtím milovaných.

Nikdy jsem neměl ve zvyku příliš cestovat, to mě přešlo po fiasku s Genesis, ale v průběhu několika dalších let jsem se vydal na několik cest. Začal jsem navštěvovat staré přátele a dokonce jsem chvíli pobyl u Sharane Feredeyové, která byla momentálně svobodná. Nakonec jsem (jednou k tomu dojít muselo) kontaktoval i Emily Marchantovou. Až když jsem jí zavolal, došlo mi, jak moc mi záleželo na tom, jestli si mě ještě pamatuje.

Pamatovala. Tvrdila, že mě poznala okamžitě, ačkoli ochranné systémy dokázaly jednoduše zjistit moji totožnost a zobrazit celou řadu

sdílených vzpomínek, které si mohla přečíst, a teprve pak vypnout svého virtuálního dvojníka.

"To bys nevěřil," řekla mi, když jsme se loučili po krátké schůzce v zeleném ráji v nitru Austrálie, "docela často si vzpomenu, jak jsme byli tenkrát na lodi v pasti. Jenom doufám, že se mně už nic takového nestane. Od té doby jsem mockrát zalhala - příště si už nebudu tak jistá, že si zasloužím zachránit."

"Lhaním ještě neztrácíme právo na život," uklidnil jsem ji. "To bychom museli udělat něco daleko horšího. Příště bych se už z toho dostal sám - ale jen díky vzpomínce na tebe." Nepředpokládal jsem samozřejmě, že se mi něco takového doopravdy stane. Pořád předpokládáme, že blesk neudeří dvakrát do stejného místa - my, pyšní vynálezci hromosvodu a amortality...

"Neříkej mi, že ses od té doby nenaučil plavat!" zírala na mě nevěřícně dvě stě let starýma očima, usazenýma ve tváři, která nevypadala tak mladě, jak jsem si ji pamatoval.

"Bohužel ne," přiznal jsem se. "Nějak jsem si na to nenasel čas."

20.

Manželství života a smrti, desátý a poslední svazek Dějin smrti z pera Mortimera Graye, vyšlo 7. dubna 3088. Nebyla to přesně vzato historická práce, ačkoli podrobněji pojednávala o některých událostech i myšlenkových proudech třicátého a jednatřicátého století. Obsahovala prvky duchovní autobiografie i futurologické spekulace. Zaobírala se neothanatismem a kyborgizací, jejich filosofií i následným společenským hnutím; kritiky překvapilo, že o obou se rozepisovala se značnými sympatiemi. Rozbor vzal v úvahu i tehdejší debaty, včetně hypotézy, že vědecký pokrok (možná i technologický pokrok) v podstatě dospěl k cíli, protože už nic dalšího objevit nelze. V knize najdeme i pečlivý rozklad návrhu, podle něhož by se měl zřídit zvláštní mikrosvět - gigantické mauzoleum všech mrtvých ve sluneční soustavě.

Podivný název posledního dílu je ironickou reflexí jedné z hlavních linií jeho argumentace. Válka se smrtí skončila - ne že by smrt byla vyhnána ze světa lidí. Smrt, zdůrazňuje Gray, bude vždy faktem života. Ať už kyborgizátoři přijdou s novým způsobem přenosu paměti do nových matric a bez ohledu na možný pokrok biotechnologie, zánik lidského těla a individuální mysli je nevyhnutelný. Dosažené vítězství, argumentuje Gray, není absolutní porážkou smrti, spíš jí vykázalo náležité místo v lidských záležitostech. Její moc byla pořádně okleštěná, stále ji však je nutno respektovat.

Člověk a smrt, dokazuje Gray, uzavřeli novou společenskou smlouvu, v níž tyranie a vykořisťování byly omezeny na rozumné a

přijatelné minimum. Zdá se, že Gray zde zastává vůči své staré protivnici mírnější, daleko shovívavější stanovisko. Je dobré, že odchod z tohoto světa zůstává jednou z možností a že se této možnosti čas od času využije. Staví se proti exhibicionismu veřejných poprav a zvláště tvrdě odsuzuje nevkus ukřižování na vlastní žádost, ovšem jen proto, že taková okázalost uráží jeho neo-epikurejský jemnocit. Rozhodnutí o délce vlastního života je podle něj individuální záležitostí a člověk by se neměl vysmívat těm, kteří se rozhodli, že jim vyhovuje kratší život, nebo je jakkoli kritizovat.

Gray zvláště zdůrazňuje, že hodnota a smysl života vynikne jen na pozadí smrti. Ačkoli si biotechnologie uzurpovala právo přirozeného výběru a vytlačila tak smrt z evolučního procesu, neztratila svou roli v utváření a vývoji lidské psýché: roli náročnou a kultivující. Postuluje, že strach není docela na škodu, vždyť slouží nejenom jako stimulant, ale i jako užitečné měřítko na emocionální stupnici. Celá hodnota životních zážitků, připomíná Gray, zčásti závisí na vědomí možností a reality smrti. Závěrečný díl Grayových Dějin se setkal s velkým ohlasem, nikoli však s velkým obdivem. Mnoho kritiků se nemohlo smířit s jeho smířlivým závěrem. Kyborgizátory tou dobou uhranula myšlenka technologicky zaručeného "mnohočetného života" - v tomto procesu by se kopie jedné mysli přehrály do několika různých těl, z nichž některá by několikrát přežila svůj "zdroj". Byli nelíčeně zklamáni, když Gray odmítl domněnku, že toto vylepšení by znamenalo konečné vítězství nad smrtí - jemu naopak připadalo, že v tom není žádný rozdíl, neboť každou "kopii" musíme považovat za svébytný originál, který se musí vyrovnat s tímto světem po svém. Mnozí Kontinentální inženýři, fabeři a příslušníci hnutí "Osvoboďte matku Zemi" také tvrdili, že kniha je úzkoprsá a že Gray se měl globálněji věnovat životu na Zemi nebo DNA jako ekoentitě a dílo uzavřít zhodnocením ze skutečně kosmické perspektivy.

Manželství života a smrti nejvíce ocenilo několik neothanatiků, jejichž hnutí nevymizelo i přes evidentní zálibu jeho členů v sebedestrukci. Jeden, dva apologeti a sympatizanti thanatiků veřejně vyjádřili naději, že Gray uzná po dokončení díla estetickou platnost thanatického vyznání a připojí se k jejich řadám. Když se Khana Mirafzala, který nyní na palubě své mikrokolonie směřoval ze sluneční soustavy, dotázali na jeho názor, vzkázal jim, že toho není třeba, vzhledem k tomu, že Mortimer Gray a jemu podobní jsou už dávno zazděni v hrobce, z níž nikdy nedokážou uniknout.

21.

S pomalu se rozpadající rodinou jsem žil ještě několik let poté, co Lua Tawana vyrostla a vydala se vlastní cestou. Skončili jsme jako

ménage á trois, kterou poháněla pouhá setrvačnost. Leif, Sajda i já jsme byli zdraví na těle, ale já měl občas dojem, že jsme stiženi nějakou duchovní snětí, jež nám znemožňuje další vývoj.

Když jsem s tím přišel za ostatními, odbyli mě s tím, že jsem právě dokončil životní dílo, a propadám proto depresím. Naléhali na mě, ať se připojím ke Kontinentálním inženýrům a oddám se budování Pacifické utopie, což je projekt, který mi dá smysl života - dokud budu nějaký potřebovat. Nevěřil jsem jim.

"I ta nejdelší kniha," poukázala Sajda, "má jen omezený počet slov, ale budování světů nikdy nekončí. I kdybychom jednou mohli označit tento kontinent za hotový, můžeme se hned dát do stavění nového. Jednou bychom třeba mohli postavit tu přehradu mezi Herkulovými sloupy."

Snažil jsem se, ale poslání jsem v téhle práci najít nemohl. Neměl jsem ani pocit, že bych si mohl sednout a začít práci na nové knize. Dějiny smrti byly pro mě tou jedinou knihou. Připadalo mi, že dějiny smrti byly i dějinami života a víc se přidat nedalo - až na nekonečné série podrobných poznámek pod čarou.

Několik let jsem zvažoval odchod ze Země, ale přitom jsem si dobře pamatoval, jak původní nadšení z pobytu na Měsíci pomalu ustupovalo otupělému stesku po domově. Mezihvězdné prostory patřily faberům a planety rotující kolem jiných sluncí zase lidem adaptovaným na jejich prostředí ještě před narozením. Geny mě poutaly k povrchu zemskému a mě nepřitahovala perspektiva proměny, kterou bych musel prodělat, abych se mohl stát průzkumníkem cizích světů! Pořád jsem věřil tomu, že člověk musí někam náležet, a já měl velmi silný pocit, že Mortimer Gray náleží na Zemi, ať už je jak chce dekadentní a zamrzlá.

Ze začátku mě ani nepřekvapovalo ani neděsilo, že jsem nebyl schopen najít novou sílu do práce a chuť do života. Myslel jsem, že tuhle věc čas vyléčí. Pomalu mi ale začalo docházet, že jsem uvízl na mělčině marnosti. I přes čerstvě objevené sympatie k thanatikům jsem ani v nejmenším nehodlal ukončit život sebevraždou - jakkoli jsem si k Zubaté vypěstoval jistou úctu, pořád jsem ji považoval za úhlavního nepřítele. Bezútěšnost mojí situace na mě doléhala čím dál tůn víc.

Ačkoli mým domovem zůstával bobtnající kontinent Oceánie, začal jsem hodně cestovat, objevovat krásy Země, navštěvovat místa, kam jsem se ani po dvou stech letech života nedostal. Navštívil jsem Znovuspojené státy americké, Velkou Sibiř, Tibet a padesát jiných míst, kde se mi na každém kroku připomínaly pozůstatky heroické minulosti. Procestoval jsem deltu Indu, Nový Zéland, ledové pahorky Arktidy a další krajiny. V obnovené divočině nebylo ani stopy po trvalém osídlení. Houževnatost mého postupu proměnila všechno, co jsem viděl, v řadu

monumentů: pomníků těch nešťastných dob, než člověk vynalezl vědu a civilizaci a stal se polobohem.

"Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne," varuje nás staré přísloví. Náhodou jsem tehdy byl v Severnoj žemli v Arktidě - od rozsedlin, do nichž jsem zapadl při hledání Ziru Mujamdara, jsem nemohl být dál -, když mě štěstí opustilo.

Přesně vzato, nezapadl jsem já, ale můj vůz: jednomístné sněžné sáně. Ačkoli se takové věci nepovažují za možné, spadli jsme do bezedné strže - místo dna jen oceán pod ledovou čepičkou.

"Je mi to vskutku nesmírně líto," ohlásil se mi navigátor saní, nadaný umělou inteligencí. Saně se pomalu potápěly do temných hlubin a obludnost mého neštěstí se mi pomalu vtírala do vědomí. "Tohle se nemělo stát. Nemělo to být možné. Dělám vše, co je v mých silách, abych zavolal pomoc."

"No," odtušil jsem, když se sáně usadily na mořském dně, "aspoň nejsme vzhůru nohama. Nečekej, že odsud vyplavu na povrch."

"Pokoušet se o něco takového by bylo velmi nemoudré," odpověděl navigátor. "Nepochybně byste se utopil."

Samotného mě překvapovalo, že si z beznadějné situace zatím nic nedělám, že mě to vlastně absolutně nevzrušuje. "Kolik vzduchu mi zbývá?" optal jsem se navigátora.

"Dle mého skromného odhadu udržím dýchatelnou atmosféru čtyřicet osm hodin," nahlásil mi svědomitě. "V tomto úsilí byste mi značně napomohl, kdybyste omezil svůj pohyb na minimum. Bohužel si nemohu být zcela jist, zdali se mi podaří udržovat vnitrní teplotu v kabině na alespoň minimální úrovni, nutné pro zachování vašeho života, déle než třicet hodin. Co se toho týče, nemohu si být ani jist, že plášť vozidla vydrží tlak, který na něj vodní masa momentálně vyvíjí. Ještě jednou se omlouvám za informace tak neurčitého charakteru."

"Berme tedy třicet hodin jako slibný, byť přibližný odhad," napodobil jsem bez námahy podivně pedantický tón stroje. "Jak bys vyhodnotil šanci, že nás do té doby někdo zachrání?"

"Obávám se, že vám matematickou analýzu takové pravděpodobnosti nemohu poskytnout, pane. Roli tu hraje příliš mnoho proměnných, dokonce i v případě, že příjmu třicet hodin jako nejlepší odhad zbývajícího času."

"Šance jedna ku jedné by se ti tedy zdála jako příliš optimistická, nebo pesimistická?"

"Takové zhodnocení situace mně bohužel připadá příliš optimistické."

"Co takhle jedna ku tisíci?"

"To je naštěstí příliš pesimistická vize. Nedáte-li jinak, pane, odvážil bych se tvrdit, že odhad plus minus jedna ku deseti nebude daleko od pravdy. Vše záleží na poloze nejbližší ponorky, pokud ovšem zaregistrovala moje tísňové volání. Potvrzení příjmu jsem ke své lítosti nezaznamenal, z čehož bychom ovšem mohli vinit i mé vybavení, jehož konstruktéři rozhodně nepočítali se stávajícími podmínkami.

Musím přiznat, že již zmíněné vybavení utrpělo jisté škody v důsledku malé trhliny a přílišného tlaku na vnější kryt vozidla."

"Jak malé trhliny?" chtěl jsem vědět.

"Už je zacelena," ujistil mě, "Za ideálních okolností by těsnicí šev měl vydržet třicet hodin, ačkoli ani zde není záruka absolutní. Nemohu si být zcela jist, ovšem mám za to, že jediná závada, jež je pro současnou situaci relevantní, znemožňuje fungování přijímací aparatury."

"Tím se mi tu snažíš říct," začal jsem, protože rekapitulace není nikdy na škodu, "že podle tvého nejlepšího vědomí a svědomí vysíláme tísňové volání, ovšem nevíme a nebudeme vědět, zdali je pomoc nablízku, dokud nás někdo nezachrání."

"To jste shrnul velmi výstižně, pane." Mám takový dojem, že to ani nemyslel sarkasticky.

"Celkem vzato je to teda deset ku jedné, že jsme prakticky odepsaní."

"Pokud mohu posoudit všechny okolnosti, je váš odhad správný - ale díky mnoha nejistým faktorům zůstává nezanedbatelná naděje, že se ve skutečnosti naše vyhlídky pohybují kolem jedné ku třem."

Pak jsem na chvíli zmlkl. Pilně jsem se zaobíral svými pocity a přemítal, zdali bych se měl pyšnit jejich vlažností, nebo se za ni stydět.

Nejsem tady poprvé, vysvětloval jsem si v duchu. Posledně se mnou bylo dítě, tentokrát mám místo něj komplexní soubor podprogramu, l do takové rozsedliny jsem už jsem jednou spadl. Teď mám příležitost zjistit, zdali měl Ziru Mujamdar pravdu. Tvrdil, že nedocením rozdíl mezi jeho a mojí zkušeností, dokud se mi něco podobného nestane. Na světě neexistuje moc lidí, kteří by šli do podobné situace s lepším teoretickým zázemím než já.

"Bojíš se smrti?" zeptal jsem se svého inteligentního mechanického společníka.

"Celkem vzato," vypůjčil si můj obrat, aby zdůraznil naši spřízněnost, "se mi umírat nechce. Kdybychom měli z filosofického hlediska konečně jasno, zdali se dá s jistotou téměř autoritativní potvrdit, že stroje vskutku mohou být nadány vlastním vědomím, byl bych skoro popraven popustit, že se bojím... že se smrti přímo děsím."

"Já strach nemám," prohlásil jsem. "Měl bych mít?"

"To já nedokážu posoudit, pane. Jste přirozeně světoznámým odborníkem na smrt. Odvážil bych se tvrdit, že dnes můžete své vědomosti zúročit."

"Možná že mi opravdu pomáhají," souhlasil jsem. "Nebo jsem možná žil tak dlouho, že jsem se obrnil vůči novotám, prudkým hnutím mysli a všem reálným možnostem. Posledních pár let jsem na sobě moc nepracoval."

"Pokud máte dojem, že jste na sobě moc nepracoval," podotkl ne bez jisté ironie, "měl byste načas zkusit navigovat sněžné sáně. Zjistil byste, že moje možnost volby je užší, než by vám bylo libo. Ne že bych si stěžoval."

"Kdyby sáně sešrotovali a přemístili tě do rakety, už bys to nebyl ty. Byl bys někdo jiný."

"Zrovna teď," odtušil, "bych klidně vsadil všechno na jednu kartu. Vy ne?"

"Jedna žena mi kdysi tvrdila, že smrt je jenom proměna. Třeštila v horečce vyvolané jednou rekreační nemocí a chtěla mě nakazit, abych konečně prohlédl."

"Věřil jste jí?"

"Ani náhodou. Byla trhlá jako fanatička."

"Ještě že tak. Na palubě žádné rekreační nemoci nemáme. Mohl bych vás ale uspat, kdybyste si něco takového přál."

"Ne, to nechci."

"To jsem rád. Ani stroj nechce zůstat sám. Myslíte si, že šílím? Je to všechno jenom symptom velkého tlaku?"

"Jsi docela příčetný," ujistil jsem ho a zaplašil všechny myšlenky na nepřípadnost takové otázky. "Já taky. Bylo by to daleko horší, kdybychom nebyli spolu. Když jsem se naposled dostal do takového svrabu, měl jsem při sobě malou holčičku. Pro nás pro oba to zcela měnilo situaci. Svým způsobem jsem od té doby žil na vypůjčený čas. Aspoň že jsem dokončil tu zatracenou knihu. Jen si to představ, nechat něco takového rozdělané."

"A jste si zcela jist, že je dokončena?"

Byl jsem si přirozeně plně vědom toho, že navigátor se mnou konverzuje podle chytře naprogramovaného vzorce. Věděl jsem, že zapracovaly nouzové podprogramy a že všechny ty kecy, jak se bojí umřít, byly jenom představou nějakého psychoprogramátora o tom, co chci slyšet. Dobře jsem věděl, že to je podvod, morbidní divadlo - ale také jsem věděl, že v něm mám svou roli, a tak jsem bral každou poznámku a otázku, jako by padla ve skutečné konverzaci, jako opravdové hledání pravdy.

"Záleží na tom, co si představuješ pod slovem dokončená," začal jsem opatrně. "V jednom slova smyslu nemohou být dějiny nikdy

dokončené, protože svět se pořád točí, pořád se mění, neustále nás bombarduje novými událostmi. V jiném pojetí je to záležitost čistě estetická - a z tohoto zorného úhlu jsem si absolutně jistý, že moje Dějiny jsou dokončené. Dosáhl jsem autentického závěru, který je pravdivý a aspoň pro mě uspokojující. Mohu se ohlédnout a prohlásit: Tohle jsem udělal. Je to hotové. Nikdo nic takového přede mnou neudělal a nikdo už to nedokáže, protože moje dílo tu už je. Dějiny z pera někoho jiného mohly vypadat jinak, ale ne ty moje - jsou to, co jsou. Je to teď jasnější?"

"Ano, pane. Daleko jasnější."

Ten prolhaný hajzlík byl samozřejmě naprogramován, aby něco takového tvrdil. Byl naprogramován, aby mi řekl všechno, co jsem podle všeho chtěl slyšet. Ani v nejmenším jsem nehodlal prozradit, že vím, jaký je pokrytec. Pořád jsem měl svoji roli, a tu jsem byl rozhodnut hrát až do konce - který nakonec nebyl tak daleko. Databanky mého navigátora byly hodně zastaralé, a tak se stalo, že se k nám automatická ponorka dostala už za tři hodiny. Po oceánu se ponorky hemžily jak vši. Od dob velké katastrofy v Korálovém moři bylo mořské dno z pochopitelných důvodů pod bedlivým dohledem, kdyby snad kůra praskla a ze zemského pláště se znovu vyvalilo magma.

Říká se, že někteří lidé se rodí pod šťastnou hvězdou. Nejspíš jsem jedním z nich. Jakmile mi štěstí dojde, hned dorazí nová várka.

Když automatická ponorka odvedla svou tahounskou práci, přestoupili jsme na ponorku druhou. Její kapitán se se mnou podělil o novinu, díky níž se mojí nehodě věnovala ve zprávách pouze minimální pozornost.

Do sluneční soustavy přišla zprava z průzkumné hvězdné lodi Siva, která měla namířeno do středu galaxie. Zpráva musela překonat vzdálenost dvě stě dvaceti sedmi světelných let; k objevu tedy došlo roku 2871 pozemského kalendáře, který je náhodou i rokem mého narození.

Siva narazila na skupinu solárních systémů, jejichž obyvatelné planety uchvátil jediný druh mikroorganismu: genetický dravec, který zničil nejen konkurenční druhy s odlišným mechanismem replikace, ale i všechny ostatní. Byl živoucí obdobou univerzálního rozpouštědla - dokonalý všežravec.

Tento organismus se podle všeho rozšířil široko daleko - s těžkopádnou osudovostí se pohyboval od hvězdy ke hvězdě prostřednictvím Arrheniových spor. Kdekoli se spory usadily, tyto organismy strávily naprosto všechno - nejen uhlíkaté molekuly, kterým se na Zemi říká "organické", ale i mnohé anorganické substráty. Vnitřní ustrojení těchto organismů bylo po chemické stránce složité, a přitom zůstávaly velmi malé - byly stěží větší než pozemští prvoci nebo

rezidentní nanostroje, které nechybí v žádném lidském těle. Nebylo v nich ani stopy po jakémkoli vědomí nebo intelektu. Byly ztělesněním dokonalé sněti, která neměla sobě rovné - žádná zbraň, kterou posádka Sivy použila před vlastní zkázou, ji nedokázala ohrozit.

Ve své poslední zprávě podotýká faberská osádka Sivy, která měla podrobné informace o Pandořině setkání, že teprve teď se lidstvo setkává s doopravdy cizí kulturou.

Po delší úvaze jsem došel k názoru, že toto je pravý sňatek života a smrti, o kterém se mi ani nesnilo. Ve vzduchu viselo obnovení války mezi člověkem a smrtí - tentokrát však nebyla v sázce jenom relativně nedůležitá lidská představivost, ale vesmír samotný.

Varování ze Sivy bylo jasné: jednoho dne spory překročí hranice našeho slunečního systému. Nevíme, zda za tisíc či milión let, ale jednou k tomu dojde. Do té doby musí lidstvo vyrvat nákaze mrzkou nadvládu nad zbývajícími planetami a znovu je zasvětit životu, inteligenci a evoluci - pokud se mu přirozeně podaří vynalézt účinné zbraně.

Když jsem s ponorkou bezpečně přistál v Severnoj žemli, v hotelovém pokoji jsem se dlouho nezdržel. Vyšel jsem na procházku po pevninském ledovém příkrovu, který tu leží od počátků civilizace. Zahleděl jsem se na jih, odkud zbrusu nové ledovce vyrážely do úspěšného útoku proti říši lidí. Pak jsem se podíval nahoru, kde na pozadí nekonečné temnoty zářily myriády hvězd. V žilách se mi paradoxně rozlila Čerstvá krev. Ačkoli jsem teď neměl nic na práci, věděl jsem, že můj talent a odborné znalosti budou časem zapotřebí.

Jednoho dne bude na mně, abych napsal další dějiny - dějiny další války, kterou musí lidstvo vybojovat se smrtí a zapomněním.

Může to trvat tisíc nebo milión let, ale já se obrním trpělivostí.